YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

6 päivänä huhtikuuta 1995 *

Asiassa T-145/89,

Baustahlgewebe GmbH, saksalainen yhtiö, kotipaikka Düsseldorf (Saksa), edustajinaan asianajajat Arved Deringer, Claus Tessin, Hans Jürgen Herrmann, Joachim Sedemund ja Frank Montag, Köln, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Aloyse May, 31 Grand-rue,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen osaston virkamiehet Norbert Koch, Bernd Langeheine ja Julian Currall, joita avustaa asianajaja Alexander Böhlke, Frankfurt am Main, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen osaston virkamies Georgios Kremlis, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

jossa vaaditaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 2 päivänä elokuuta 1989 tehdyn komission päätöksen 89/515/ETY (IV/31.553 — betoniteräsverkot, EYVL 1989 L 260, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja H. Kirschner sekä tuomarit C. W. Bellamy, B. Vesterdorf, R. García-Valdecasas ja K. Lenaerts,

kirjaaja: H. Jung,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 14.—18.6.1993 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Käsiteltävänä olevassa asiassa kanteen kohteena on ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 2 päivänä elokuuta 1989 annettu komission päätös 89/515/ETY (IV/31.553 — Betoniteräsverkot, EYVL L 260 s. 1, jäljempänä päätös), jossa komissio on määrännyt neljälletoista betoniteräsverkkojen valmistajalle sakot perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Päätöksen koh-

teena oleva tuote on betoniteräsverkko. Se on raudoituksessa käytettävä esivalmistettu tuote, joka on tehty kylmävedetystä sileäpintaisesta tai harjateräslangasta, joista kootaan verkko hitsaamalla kaikki ristikkokohdat kiinni toisiinsa. Sitä käytetään teräsbetonissa lähes kaikilla rakentamisen aloilla.

2 Vuodesta 1980 lähtien alalla oli tehty Saksan, Ranskan ja Benelux-maiden markkinoilla yritysten välisiä järjestelyjä ja samanaikaisesti oli kehittynyt menettelytapoja, jotka ovat syynä komission päätökseen.

3 Bundeskartellamt on antanut 31.5.1983 luvan saksalaisten betoniteräsverkkojen valmistajien rakennemuutoskartellin muodostamiseen Saksan markkinoita varten; luvan voimassaoloaikaa on pidennetty kerran, minkä jälkeen kartelli on päättynyt vuonna 1988. Kartellin tarkoituksena oli tuotantokapasiteettien vähentäminen, ja siinä oli myös määrätty toimituskiintiöitä ja säännelty hintoja; hinnat vahvistettiin kuitenkin vain kahtena ensimmäisenä vuotena (päätöksen 126 ja 127 kohta).

4 Commission française de la concurrence (Ranskan kilpailuneuvosto) on julkaissut 20.6.1985 Ranskan betoniteräsverkkojen markkinoiden kilpailutilannetta koskevan tiedonannon, jonka jälkeen Ranskan ministre de l'Économie, des Finances et du Budjet (valtiovarainministeri) on antanut 3.9.1985 päätöksen nro 85—6 DC, jolla on määrätty sakkoja ranskalaisille yhtiöille, jotka olivat ryhtyneet toimenpiteisiin tai noudattaneet menettelytapoja, joiden tarkoituksena on ollut rajoittaa tai vääristää kilpailua ja joista on seurannut, että kilpailu on rajoittunut tai vääristynyt, ja jotka ovat estäneet markkinoiden normaalia toimimista vuosina 1982—1984.

5 Komission virkamiehet ovat 6. ja 7.11.1985 tehneet yhtä aikaa ja ennalta ilmoittamatta 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, EYVL 1962, 13, s. 204, jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla tarkastukset seu-

raavien seitsemän yrityksen ja kahden yhdistyksen toimitiloissa: Tréfilunion SA, Sotralentz SA, Tréfilarbed Luxembourg-Saarbrücken SARL, Ferriere Nord SpA (Pittini), Baustahlgewebe GmbH (= BStG), Thibo Draad- en Bouwstaalprodukten BV (= Thibodraad), NV Bekaert, Syndicat national du tréfilage d'acier (= STA) ja Fachverband Betonstahlmatten eV; 4. ja 5.12.1985 he ovat jatkaneet tarkastuksia seuraavien yritysten toimitiloissa: ILRO SpA, G. B. Martinelli, NV Usines Gustave Boël (afdeling Trébos), Tréfileries de Fontaine-l'Évêque (= TFE), Frère-Bourgeois Commerciale SA (= FBC), Van Merksteijn Staalbouw BV ja ZND Bouwstaal BV.

6 Näissä tutkimuksissa löydettyjen asiakirjojen sekä asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla saatujen tietojen perusteella komissio on päättänyt, että tutkimuksen kohteena olevat valmistajat ovat vuosina 1980—1985 rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklaa tekemällä sarjan sopimuksia betoniteräsverkkojen toimituskiintiöistä ja hinnoista tai noudattamalla yhdenmukaistettuja menettelytapoja niiden suhteen. Komissio on aloittanut asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan mukaisen menettelyn ja lähettänyt 12.3.1987 väitetiedoksiannon tutkimuksen kohteena oleville yrityksille, jotka ovat vastanneet siihen. Yritysten edustajia on kuultu 23. ja 24.11.1987 pidetyissä tilaisuuksissa.

7 Tämän menettelyn päätteeksi komissio on tehnyt päätöksensä. Sen mukaan (22 kohta) kilpailunrajoitukset koostuivat sarjasta sopimuksia ja/tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joiden tarkoituksena on ollut hintojen ja/tai toimituskiintiöiden vahvistaminen sekä betoniteräsverkkojen markkinoiden jakaminen. Nämä järjestelyt ovat komission päätöksen mukaan koskeneet eri osamarkkinoita (Ranskan, Saksan tai Benelux-maiden markkinoita), mutta ne ovat vaikuttaneet jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koska niihin ovat osallistuneet useissa jäsenvaltioissa toimivat yritykset. Komission päätöksessä lausutaan seuraavaa: "Tässä tapauksessa kyse ei niinkään ole kaikkien jäsenvaltioiden, joita asia koskee, kaikki valmistajat kattavasta yritysten välisestä järjestelystä, vaan osapuolten erilaisten — joskus eri osapuoltenkin kesken tehtyjen — järjestelyjen kokonaisuudesta. Koska tämä järjestelyjen kokonaisuus on kuitenkin säännellyt eri osamarkkinoita, siitä on ollut seurauksena, että yhteismarkkinoiden merkittävää osaa on säännelty suuressa määrin."

8 Komission päätöksen päätösosassa todetaan:

"1 artikla

Yritykset Tréfilunion SA, Société métallurgique de Normandie (= SMN), CCG (TECNOR), Société de treillis et panneaux soudés (= STPS), Sotralentz SA, Tréfilarbed SA ja Tréfilarbed Luxembourg-Saarbrücken SARL, Tréfileries de Fontaine-l'Évêque, Frère-Bourgeois Commerciale SA (nykyisin Steelinter SA), NV Usines Gustave Boël, afdeling Trébos, Thibo Draad- en Bouwstaalprodukten BV (nykyisin Thibo Bouwstaal BV), Van Merksteijn Staalbouw BV, ZND Bouwstaal BV, Baustahlgewebe GmbH, ILRO SpA, Ferriere Nord SpA (Pittini) ja G. B. Martinelli fu G. B. Metallurgica SpA ovat rikkoneet ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa 27.5.1980—5.11.1985 yhden tai useamman kerran osallistumalla yhteen tai useampaan sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan (= yritysten väliset järjestelyt), joissa on määrätty myyntihintoja, rajoitettu myyntejä, jaettu markkinoita ja sovittu toimista, joiden tarkoituksena on ollut näiden järjestelyjen täytäntöönpano ja niiden noudattamisen valvonta.

2 artikla

Mikäli 1 artiklassa luetellut yritykset aikovat jatkaa toiminnan harjoittamista betoniteräsverkkoalalla yhteisön alueella, niiden on välittömästi lopetettava todetut rikkomukset (jos ne eivät jo ole sitä tehneet) ja oltava vastaisuudessa tekemättä mitään toimintaansa koskevia sopimuksia ja/tai oltava noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joiden tarkoitus tai vaikutus on samanlainen tai samankaltainen.

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomuksista sakkoa seuraavasti:

1) Tréfilunion SA (= TU): sakkoa 1 375 000 ecua;

2) Société métallurgique de Normandie (= SMN): sakkoa 50 000 ecua;

3) Société des treillis et panneaux soudés (= STPS): sakkoa 150 000 ecua;

4) Sotralentz SA: sakkoa 228 000 ecua;

5) Tréfilarbed Luxembourg-Saarbrücken SARL: sakkoa 1 143 000 ecua;

6) Steelinter SA: sakkoa 315 000 ecua;

7) NV Usines Gustave Boël, afdeling Trébos: sakkoa 550 000 ecua;

8) Thibo Bouwstaal BV: sakkoa 420 000 ecua;

9) Van Merksteijn Staalbouw BV: sakkoa 375 000 ecua;

10) ZND Bouwstaal BV: sakkoa 42 000 ecua;

11) Baustahlgewebe GmbH (= BStG): sakkoa 4 500 000 ecua:

12) ILRO SpA: sakkoa 13 000 ecua;

13) Ferriere Nord SpA (Pittini): sakkoa 320 000 ecua;

14) G. B. Martinelli fu G. B. Metallurgica SpA: sakkoa 20 000 ecua."

9 Baustahlgewebe GmbH (jäljempänä BStG) oli edellä mainitun ajanjakson aikana yhteisyritys, jonka osakkaat ja osakkuuksien suuruudet olivat seuraavat: Thyssen Draht AG 34 prosenttia, Klöckner Draht GmbH 33,5 prosenttia, Arbed 25,001 prosenttia ja Roesler Draht AG, Schwabenthal 7,499 prosenttia. Yhtiön yhtiöosuuksista koostuva pääoma oli 20 miljoonaa Saksan markkaa. BStG:llä oli tuotantolaitoksensa Saksassa (Aalenissa lähellä Stuttgartia ja Glindessä lähellä Hampuria). Sillä oli myös koneita osakkaidensa tehtaissa, ja se myi omalla nimellään näillä koneilla valmistetut tuotteet. Tällaisia tehtaita olivat erityisesti Arbedin omistamat St. Ingbertin tehdas Saksassa ja Roermondin tehdas Alankomaissa. BStG:llä oli 320 000 tonnin vuotuisella myynnillään selvästi suurin markkinaosuus (noin 36 prosenttia) Saksan liittotasavallan markkinoista.

Asian käsittelyn vaiheet

10 Kantaja on nostanut 20.10.1989 yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon jätetyllä kannekirjelmällä nyt käsiteltävänä olevan kanteen, jossa se vaatii komission päätöksen kumoamista. Kymmenen kolmestatoista muusta komission päätöksen kohteena olleesta yrityksestä on myös nostanut kanteen.

11 Yhteisöjen tuomioistuin on siirtänyt kaikki yksitoista asiaa 15.11.1989 antamallaan määräyksellä yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsiteltäviksi Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustamisesta 24 päivänä lokakuuta 1988 tehdyn neuvoston päätöksen 88/591/EHTY, ETY, Euratom (EYVL L 319, s. 1) 14 artiklan mukaisesti. Nämä kanteet on rekisteröity asioiksi T-141/89, T-142/89, T-143/89, T-144/89 ja T-145/89 sekä T-147/89, T-148/89, T-149/89, T-150/89, T-151/89 ja T-152/89.

12 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yhdistänyt edellä mainitut asiat 13.10.1992 antamallaan määräyksellä työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti suullista käsittelyä varten, koska asiat liittyvät toisiinsa.

13 Kantajat ovat vastanneet yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 22.4.—7.5.1993 jättämillään kirjeillä kysymyksiin, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli niille esittänyt.

14 Kysymyksiin annettujen vastausten ja esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on päättänyt aloittaa suullisen käsittelyn ilman edeltäviä asian selvittämistoimia.

15 Asianosaiset ovat esittäneet suulliset lausumansa ja vastauksensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin 14.—18.6.1993 pidetyssä istunnossa.

Asianosaisten vaatimukset

16 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa komission päätöksen kantajaa koskevilta osin;

tai toissijaisesti

— kohtuullistaa kantajalle päätöksen 3 artiklan 11 kohdassa määrättyä 4,5 miljoonan ecun sakkoa;

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

17 Kantaja vaatii lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta määräämään kantajan puolustuksen oikeuksien loukkaamisen vuoksi, että komission on annettava kantajalle tutkittavaksi seuraavat asiakirjat:

— kaikki kantajaa koskevat oikeudenkäyntiasiakirjat;

— kaikki asiakirjat, kirjeet, muistiot ja pöytäkirjat, joilla Bundeskartellamt on tiedottanut komissiolle rakennemuutoskartellista;

— kaikki asiakirjat, liitteet, pöytäkirjat ja muistiot, jotka koskevat komission, Bundeskartellamtin ja saksalaisen kartellin edustajien neuvotteluja kartellin voimassaoloajan pidentämisestä.

18 Vastaaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen perusteettomana,

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Asian ratkaisu

19 Kantaja esittää kolme perustetta kanteelleen. Ensimmäinen koskee puolustuksen oikeuksien loukkaamista, toinen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista ja kolmas asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomista.

Puolustuksen oikeuksien loukkaamista koskeva kanneperuste

20 Tässä kanneperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäinen koskee puolustuksen oikeuksien loukkaamista hallinnollisessa menettelyssä, ja toinen koskee komission päätöksen tekemisen jälkeen tapahtunutta loukkaamista. Tämän kanneperusteen yhteydessä kantaja vaatii lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta velvoittamaan komission toimittamaan sille tiettyjä asiakirjoja.

I — *Kanneperusteen ensimmäinen osa*

Asianosaisten väitteet

21 Kantaja väittää, että komissio ei ole kunnioittanut kantajan oikeutta tulla kuulluksi asiassa. Se toteaa, että komissio on aluksi yrittänyt väitetiedoksiannossaan esittämällään tavalla saada "saksalaisen ryhmän" ja Fachverband Betonstahlmattenin vastuuseen väitetyistä kilpailuoikeusrikkomuksista, joita se tutki, minkä vuoksi kantaja on käsittänyt, että se ei ole ensi sijassa rikkomuksista epäilty. Kantaja korostaa, että tämän vuoksi se ei ole katsonut tarpeelliseksi pyytää hallinnollisessa menettelyssä lupaa tutustua asiaan liittyviin asiakirjoihin ja käyttää asianajajan palveluja. Kantaja toteaa, että komissio on vasta päätöksessään katsonut, että päätös ei koske Fachverband Betonstahlmattenia, ja korvannut yksinkertaisesti kantajan nimellä nimityksen "saksalainen ryhmä", jonka jäseniä ei ollut määritelty. Kantaja ei siksi ole voinut esittää näkemystään siitä esitetyistä väitteistä, eikä komissio myöskään pyytänyt kantaja esittämään näkemystään. Jotta komissio olisi voinut kohdistaa kantajaan epäillyt kilpailuoikeusrikkomukset, komission olisi pitänyt muuttaa väitetiedoksiantoaan, antaa uusi tiedoksianto tiedoksi kantajalle ja antaa kantajalle mahdollisuus esittää näkemyksensä tiedoksiannossa esitetyistä väitteistä sekä kirjallisesti että suullisesti.

22 Komissio väittää, että väitetiedoksianto on menettelyssä ainoastaan valmisteleva asiakirja, joka koskee menettelyn kohteena olevia yrityksiä, jotta niille taattaisiin tehokkaalla tavalla mahdollisuus tulla kuulluksi. Komissio korostaa, että tämän asiakirjan sisältämä tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen arviointi on ainoastaan väliaikainen ja että komission on aina todennettava nämä seikat yritysten esittämien selvitysten perusteella (yhdistetyt asiat 142/84 ja 156/84, British-American Tobacco ja Reynolds v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen määräys 18.6.1986, Kok. 1986, s. 1899). Kun komissio ottaa velvollisuutensa mukaisesti huomioon menettelyn aikana esille tulleet seikat ja hylkää tiettyjä asianosaisia koskevat väitteet, jotka ovat menettelyn kuluessa osoittautuneet riittämättömästi perustelluiksi, ei kyseessä ole sellainen asian uusi arviointi, jonka vuoksi komission olisi täydennettävä aikaisem-

min menettelyssä tiedoksi annettuja väitteitä, jos esitetty näyttö pysyy samana ja jos muita asianosaisia vastaan esitetyt väitteet pysyvät samana. Komissio on selittänyt asian suullisessa käsittelyssä, että asian hallinnollisessa menettelyssä se ei ole katsonut voivansa perustella Fachverband Betonstahlmattenia koskevia väitteitä, mutta se on koko ajan katsonut BStG:n olevan yksi harjoitetuista menettelyistä vastuullisista yrityksistä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

23 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että komission kilpailuasioiden pääjohtajan väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeisen, 12.3.1987 päivätyn kirjeen perusteella on selvää, että komission mukaan yritykset ovat toimineet vastoin perustamissopimuksen 85 artiklaa. Kirjeessään komissio on antanut yrityksille mahdollisuuden esittää näkemyksensä komission esittämistä väitteistä ja asettanut yrityksille määräajan kirjallisten huomautusten esittämiseksi. Näihin huomautuksiin on ollut mahdollista liittää asiakirjoja ja ehdotuksia todistajien kuulemiseksi sekä pyyntö suullisen kuulemisen järjestämiseksi, jotta kirjallisia huomautuksia voitaisiin täydentää suullisesti. Kirjeen allekirjoittaja on lisännyt, että kirjeen liitteenä ovat tärkeimmät asiaan liittyvät asiakirjat ja että liikesalaisuuksien paljastumisen estämiseksi kirjeeseen on liitetty ainoastaan suoraan tai epäsuorasti kyseessä olevaa yritystä koskevat asiakirjat. Kirjeen allekirjoittaja on myös täsmentänyt, että yrityksillä on mahdollisuus tutustua komission luvalla myös muihin komission hallussa oleviin asiakirjoihin huomautustensa valmistelemiseksi.

24 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja on ollut yksi väitetiedoksiannon vastaanottajista (ks. 11 kohdan a alakohta ja 16 kohta), että kantaja on useaan kertaan nimenomaisesti mainittu sekä tosiasioita koskevassa että oikeudellisen arvioinnin sisältävässä väitetiedoksiannon osassa (ks. erityisesti 96, 97, 98, 100, 101, 104, 143, 144 ja 146 kohta, 148 kohdan a alakohta, 175, 181, 182, 183 ja 187 kohta) ja että kantajalle on toimitettu useita liitteitä, joihin komissio on

perustanut väitteensä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo lisäksi, että väitetiedoksiannon sisältöön voidaan vedota erikseen jokaista vastaanottajaa vastaan eli käsiteltävänä olevassa asiassa myös kantajaa vastaan, jos väitetiedoksiannossa ei ole nimenomaisesti toisin todettu, mitä kyseessä olevassa tiedonannossa ei ole kantajan osalta tehty. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii varsinaisten rikkomusten tutkimisen yhteydessä ne kantajan väitteet, jotka koskevat sitä, onko komissio vahvistanut päätöksessään väitetiedoksiannossa esittämänsä väitteet ja, jos se on näin tehnyt, onko komissio näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla väitteitään tukevat tosiasioita koskevat päätelmänsä (ks. asia T-6/89, Enichem Anic v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1623, 37 ja 40 kohta).

25 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa myös, että kantaja on lähettänyt komissiolle 29.5.1987 päiväämänsä kirjeen, jossa kantaja on esittänyt kirjalliset huomautuksensa väitetiedoksiannosta. Kantaja on pyytänyt tässä kirjeessä toissijaisesti, että komissio järjestäisi "kuulemisen jäljempänä esitettävien kirjallisten huomautusten selventämiseksi ja täydentämiseksi". Kantaja on lisännyt, että se varaisi itselleen oikeuden esittää myöhemmin muuta näyttöä ja että sitä avustaisi ja edustaisi sen itsensä valitsemat asianajajat. Tämä kuuleminen on järjestetty 23.11.—24.11.1987, ja kuulemisessa BStG:tä on edustanut sen pääjohtaja Michael Müller, joka on osallistunut kuulemiseen sekä BStG:n pääjohtajana että Fachverband Betonstahlmattenin laillisena edustajana ja puheenjohtajana.

26 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siksi hyväksy kantajan väitteitä, joiden mukaan väitetiedoksianto ei ole koskenut kantajaa ja väitetiedoksiantoa olisi pitänyt muuttaa, jotta myös kantaja olisi ollut esitettyjen väitteiden kohteena. On itse asiassa korostettava, että kantaja on nimenomaisesti mainittu väitetiedoksiannossa yhtenä yrityksistä, joita asia koskee, että kantaja on saanut kantajaa koskevat tiedoksiantoon liitetyt asiakirjat, että kantaja on esittänyt kirjalliset huomautuksensa ja ollut edustettuna komission järjestämässä asianosaisten kuulemistilaisuudessa ja että kantaja on omasta tahdostaan jättänyt käyttämättä asianajajaa hallinnollisessa menettelyssä, vaikka se on nimenomaisesti varannut itselleen oikeuden käyttää asianajajaa. Kantaja on siten voinut esittää useaan kertaan ja lain edellyttämällä tavalla näkemyksensä asian hallinnollisessa käsittelyssä komissiossa.

27 Kanneperusteen ensimmäinen osa on siksi hylättävä.

II — *Kanneperusteen toinen osa*

Asianosaisten väitteet

28 Kantaja väittää, että komissio on loukannut kanteen valmistelussa kantajan puolustautumisoikeuksia ja erityisesti kantajan oikeutta tulla kuulluksi, kun se ei ole suostunut kantajan 30.8.1989 esittämään pyyntöön saada tutustua oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Kantaja on kirjeessään pyytänyt komission lupaa saada tietoja asiakirjoista, joihin väitetiedoksianto ja komission päätös perustuvat. Kantaja väittää, että se on ollut kirjeenvaihdossa komission kanssa ja kiinnittänyt tällöin huomiota siihen, että perustavaa laatua oleva puolustuksen oikeus tietojen saantiin asiakirjoista koskee myös virallisen päätöksen tekemisen jälkeistä aikaa, mihin komissio on vastannut, että se on lähettänyt kantajalle väitetiedoksiannon liitteenä ne asiakirjat, joihin väitetiedoksianto perustuu. Kantaja korostaa, että komission tarjouduttua 11.10.1989 lähettämässään telekopiossa antamaan jäljennökset tietyistä asiakirjoista kantaja on pyytänyt vastauksena tähän tarjoukseen 16.10.1989 lähetetyssä telekopiossa 6.11.—7.11.1985 sen omissa toimitiloissa suoritettua tutkintaa ja samana päivänä Fachverband Betonstahlmattenin toimistossa suoritettua tutkintaa koskevien asiakirjojen lähettämistä sekä lupaa saada tutustua näihin pöytäkirjoihin ja muihin asiakirjoihin, joilla Bundeskartellamt on ilmoittanut komissiolle Saksassa sovellettavasta rakennemuutoskartellista. Komissio ei ole vastannut tähän pyyntöön kanteen nostamiseen 20.10.1989 mennessä.

29 Komissio toteaa, että kantajan esittämä väite koskee väitettyä rikkomusta, jonka komissio on tehnyt päätöksen tiedoksiannon jälkeen, eikä päätöksen laillisuus voi komission mukaan olla riippuvainen seikoista, jotka tapahtuvat päätöksen tiedoksiannon jälkeen. Komissio korostaa, että vaikka puolustuksen oikeuksien suojaamiseksi asianosaisena olevan yrityksen on saatava tilaisuus esittää näkemyksensä

niistä komission hallussa olevista asiakirjoista, joihin päätös perustuu, komission ei ole yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan toimitettava asianosaisille oikeudenkäyntiasiakirjoja (yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, 25 kohta). Jos tämä periaate soveltuu hallintomenettelyyn, sen on vielä paremmalla syyllä sovelluttava hallintomenettelyn lopettamisen jälkeen, kuten käsiteltävänä olevassa asiassa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

30 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantajan pyyntö saada uudelleen tietoja oikeudenkäyntiasiakirjoista on esitetty komissiolle päätöksen tekemisen jälkeen, minkä vuoksi kyse on päätöksen tekemisen jälkeen tapahtuneesta seikasta, eikä päätöksen laillisuuteen siksi voi missään tapauksessa vaikuttaa komission kieltäytyminen antamasta tietoja tai laiminlyönti lähettää tiettyjä asiakirjoja kanteen nostamiselle asetetun määräajan aikana.

31 Kanneperusteen toinen osa on tämän vuoksi hylättävä.

III — *Kantajan ehdottamat prosessinjohtotoimet*

32 Kantaja vaatii kanteessaan nimenomaisesti, että yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin velvoittaisi komission sallimaan, että kantaja tutustuu seuraaviin asiakirjoihin:

— kaikkiin kantajaa koskeviin oikeudenkäyntiasiakirjoihin;

— kaikkiin asiakirjoihin, kirjeisiin, muistioihin ja pöytäkirjoihin, joilla Bundeskartellamt on tiedottanut komissiolle rakennemuutoskartellista;

— kaikkiin asiakirjoihin, liitteisiin, pöytäkirjoihin ja muistioihin, jotka koskevat komission, Bundeskartellamtin ja saksalaisen kartellin edustajien neuvotteluja kartellin voimassaoloajan pitentämisestä.

33 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tätä kantajan vaatimusta on pidettävä työjärjestyksen 64 artiklan 3 kohdan d alakohdassa tarkoitettuna prosessinjohtotoimea koskevana ehdotuksena.

34 Arvioitaessa, onko tämä prosessinjohtotoimi aiheellinen, on ensiksi tutkittava pyyntö saada tietoja kaikista kantajaa koskevista oikeudenkäyntiasiakirjoista. Tämän osalta on todettava, että kantaja ei ole kiistänyt saaneensa asian hallinnollisen käsittelyn aikana kaikkia asiakirjoja, jotka koskivat suoraan tai välillisesti kantajaa ja joihin väitetiedoksianto perustui. Kantaja ei ole myöskään esittänyt näyttöä siitä, että muilla asiakirjoilla olisi merkitystä kantajan puolustuksen järjestämiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo siksi, että kantajalle on annettu tilaisuus esittää näkemyksensä kaikista komission kantajaa vastaan esittämistä väitteistä, jotka sisältyvät kantajalle lähetettyyn väitetiedoksiantoon, samoin kuin väitteiden tueksi esitetystä näytöstä, jonka komissio on maininnut väitetiedoksiannossaan tai liittänyt tähän tiedoksiantoon, ja siksi puolustuksen oikeuksia ei ole loukattu (asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, 7 kohta; asia T-15/89, Chemie Linz v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1275, 51 kohta; yhdistetyt asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Cimentieres CBR v. komissio, tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, 38 ja 39 kohta). Tämän vuoksi kantajan asianajajat ovat voineet tutkia komission päätöksen lailli-

suuden ja puolustaa asianmukaisesti kantajaa sekä kannetta valmisteltaessa että käsiteltäessäasiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Komissiota ei ole siksi velvoitettava esittämään kantajalle edellä mainittuja asiakirjoja.

35 Toiseksi on tutkittava kantajan vaatimus saada tutustua Bundeskartellamtin lähettämiin asiakirjoihin, siltä osin kuin ne koskevat rakennemuutoskartellia, ja asiakirjoista, jotka koskevat komission, Bundeskartellamtin ja saksalaisen rakennemuutoskartellin edustajien välisiä neuvotteluja. Tämän vaatimuksen osalta on todettava, että kantaja ei ole esittänyt, että se ei ole voinut vastata sitä vastaan esitettyihin väitteisiin, koska sillä ei ole ollut käytettävissään näitä asiakirjoja, ja että kantaja ei ole esittänyt näyttöä siitä, miksi näillä asiakirjoilla voisi olla merkitystä käsiteltävänä olevassa asiassa. Lisäksi on todettava, että asiakirjat koskevat rakennemuutoskartellia, jota komission päätös ei suoranaisesti koske (ks. jäljempänä 55 kohdasta eteenpäin), ja tämän vuoksi kartellia koskevat asiakirjat eivät voi olla osa näyttöä käsiteltävänä olevassa asiassa. Kantajan esittämään prosessinjohtotoimeen ei tällä perusteella ryhdytä.

Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista koskeva kanneperuste

I — *Relevantit markkinat*

Asianosaisten väitteet

36 Kantaja väittää, että komission päätöksen 3 kohdassa tehty päätelmä, jonka mukaan standarditavarana myytävä verkko ja mittatilaustavarana myytävä verkko ovat suurelta osin keskenään vaihdannaisia tuotteita, on väärä. Kantaja muistuttaa, että luettelotavarana myytävät verkot (Listenmatten) ovat, toisin kuin standarditavarana

myytävät verkot, erityisiä rakennustöitä varten mittatilaustyönä tehtyjä betoniteräsverkkoja, ja luettelotavarana myytävää verkkoa voi käyttää ainoastaan siinä rakennuksessa, jota varten se on suunniteltu. Kantaja katsoo, että luettelotavarana myytävät verkot (Listenmatten) on myös erotettava Alankomaissa valmistettavasta verkosta (Lettermatten), jota on itse asiassa pidettävä puolistandardisoituna verkkona. Kantaja väittää, että standarditavarana myytävä verkko ja luettelotavarana myytävä verkko eivät ole keskenään vaihdannaisia tuotteita hintaeronsa vuoksi (standarditavarana myytävän verkon hinta on 760 Saksan markkaa (DEM) tonnilta ja luettelotavaraverkon hinta on 850—1 500 DEM tonnilta). Jos markkinoilla on oikeankokoista standarditavaraa, käyttäjä hankkii tätä verkkoa sen muut kilpailevat tuotteet poissulkevan alemman hinnan vuoksi, eikä käyttäjä hanki standarditavaran sijasta luettelotavarana myytävää verkkoa, joka on paljon kalliimpaa kuin standarditavara. Luettelotavarana myytävät verkot kilpailevat paremminkin betoniterästankojen kanssa (EHTY-tuote), joita myydään yksittäiskappaleittain sen jälkeen, kun ne on valmistettu yhteistyössä rakennuksen rakentavan yrityksen kanssa. Jotta kantaja voisi osoittaa tämän väitteen todeksi, se ehdottaa asiantuntijalausunnon hankkimista.

37 Komissio väittää, että standarditavarana myytävän verkon hinnalla on merkitystä kantajalle, koska standarditavaran hinta vaikuttaa luettelotavaran hintaan (päätöksen 3 ja 114 kohta). Luettelotavarana myytävän verkon viejänä kantaja on luonnollisesti halunnut säilyttää standarditavarana myytävän verkon hinnan tietyn suuruisena suhteessa luettelotavarana myytävään verkkoon. Yritysten välisissä järjestelyissä on sovittu juuri tällaisen, Benelux-maiden markkinoilla sovellettavan vähimmäishinnan vahvistamisesta.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

38 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että kantajan määrittelemät markkinat eivät ole millään lailla ristiriidassa komission määrittelemien markkinoiden kanssa. Kantaja erottaa itse asiassa toisistaan standarditavarana myytävät verkot, Lettermatten-tyyppiset tai puolistandardisoidut verkot, Listenmatten-tyyppiset, luettelotavarana myytävät verkot ja mittatilaustavarana myytävät verkot ja toteaa, että ensimmäiset kaksi verkkotyyppiä ovat samankaltai-

sia samoin kuin kaksi viimeistä verkkotyyppiä, mutta nämä kaksi samankaltaisten verkkotyyppien ryhmää eroavat olennaisesti toisistaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission päätöksessään tekemät päätelmät eivät eroa kantajan esittämästä väitteestä, koska komissio toteaa päätöksensä 3 kohdassa, että "erityisesti standarditavarana ja luettelotavarana myytävät verkot ovat keskenään vaihdannaisia tuotteita" ja että "tällä alalla voidaan yleisesti puhua betoniteräsverkkojen markkinoista, jonka osamarkkinoina ovat mittatilaustavarana myytävien betoniteräsverkkojen markkinat".

39 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa kantajan viittauksesta standarditavarana myytävien ja Listenmatten-tyyppisten verkkojen hintoihin, että näiden betoniteräsverkkojen hinnat eivät poikkea paljon toisistaan. Hintojen samankaltaisuus aiheutuu selvästi objektiivisista tekijöistä, jotka vaikuttavat näiden verkkojen markkinoilla, eli näiden kahden tuotteen raaka-aineena käytettävän valssilangan hinnasta ja kysynnästä verkkoja käyttävillä rakennusmarkkinoilla, joihin vaikuttavat yleiset suhdanteet.

40 Tämän jälkeen on tutkittava edellisiin läheisesti liittyvä kysymys standarditavarana myytävien verkkojen hinnan vaikutuksesta Listenmatten-tyyppisten verkkojen ja mittatilaustavarana myytävien verkkojen hintoihin. Tässä on toisin sanoen tutkittava, vaikuttaako standarditavarana myytävien verkkojen hinnan lasku siten, että standarditavara korvaa Listenmatten-tyyppiset ja mittatilaustavarana myytävät verkot ja asiakkaat siirtyvät käyttämään standarditavarana myytäviä verkkoja. On selvää, että sellaisilla rakennustyömailla, joissa olisi käytettävä Listenmatten-tyyppisiä tai mittatilaustavarana myytäviä verkkoja, standarditavarana myytävän verkon käyttö on mahdollista ainoastaan sillä edellytyksellä, että standarditavara soveltuu käytettävään raudoitustekniikkaan, ja joka tapauksessa ainoastaan silloin, kun rakennustyömailla voidaan tehdä mukauttamistoimia, jotka eivät ole teknisesti haitallisia eivätkä aiheuta liian suuria lisäkustannuksia. Asian suullisessa käsittelyssä on myös käynyt ilmi, että standarditavaran käyttäminen on todellakin mahdollista myös sellaisilla työmailla, joissa olisi tavallisesti käytettävä mittatilaustavarana myytävää verkkoa, jos standarditavaran hinta on niin alhainen, että rakennustyössä saadaan tämän vuoksi merkittäviä säästöjä, jotka kattavat lisäkustannukset ja kompensoivat käytetyn materiaalin vaihtamisesta aiheutuvat tekniset ongelmat, ja tällainen tosiasiallinen tilanne on vallinnut osittain sinä aikana, kun kilpailua rajoittavat järjestelyt ovat olleet voimassa.

41 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa lisäksi, että tietyt komission päätöksen kohteena olevat yritykset, joihin myös kantaja lukeutuu, voivat valmistaa erilaisia betoniteräsverkkoja, mistä on pääteltävissä, että alan teollisuus voi tietyssä määrin muuttaa tuotantoprosessejaan erilaisten betoniteräsverkkojen valmistamiseksi.

42 Lopuksi yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että BStG:n Bouwstaal Roermond BV:n ja Arbed SA afdeling Nederlandin kanssa 24.11.1976 ja 22.3.1982 tekemät toimitussopimukset (väitetiedoksiannon liitteet 109 ja 109 A) koskivat sekä standarditavarana myytävää verkkoa että muita verkkoja.

43 Kaiken edellä esitetyn perusteella yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on määritellyt oikein relevantit markkinat, ja siksi tuomioistuin hylkää kantajan tässä käsitellyt väitteet, eikä asiassa ole tarpeellista määrätä asiantuntijalausunnon hankkimista.

II — *Yritysten väliset järjestelyt*

A — *Järjestelyn kattavuus*

44 Kantaja kiistää aluksi, että yritysten väliset järjestelyt ovat olleet kattavia. Kantaja pitää perusteettomana sitä komission väitettä, jonka mukaan saksalaiset valmistajat olisivat luoneet kantajan johdolla koko Euroopan alueella sovellettavan, markkinoille pääsyä koskevan järjestelyn, joka koostuu useista eri kansallisia markkinoita koskevista järjestelyistä. Kantaja korostaa, että vaikka sen pääjohtaja on ollut toi-

sinaan yhteydessä muiden maiden valmistajiin toimiessaan rakennemuutoskartellin päätöksentekoelimessä, mistään kansainvälisen kaupan rajoituksista ei ole koskaan päätetty, eikä kauppaa ole edes aiottu rajoittaa.

45 Kantaja katsoo, että komissio on virheellisesti perustanut päätelmänsä 15.10.1985 päivättyyn muistioon, jonka asianajaja Günter Müller, Wirtschaftsvereinigung Ziehereien und Kaltwalzwerken johtaja ja saksalaisen kilpailunrajoituksia koskevan lain (GWB) (väitetiedoksiannon liite 101 a, komission päätöksen 131 kohta) 36 artiklan mukainen rakennemuutoskartellin edustaja, on lähettänyt yhdelle alaisistaan; muistiossaan Günter Müller on pyytänyt kartellin markkinatoimikunnan kokouksen pöytäkirjan muuttamista, jotta pöytäkirjassa käytettäisiin neutraalimpaa ilmausta niistä syistä, joiden vuoksi markkinatilanne on ollut huono luoteisella markkina-alueella, koska huono markkinatilanne johtui tuotteiden tuonnista ja kartelliin kuulumattomien yritysten tuotteiden huomattavista toimituksista. Kantaja ehdottaa tämän vuoksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuulisi todistajina tiettyjä rakennemuutoskartellin osapuolina olevien yritysten kartellin päätöksentekoelimessä toimineita edustajia ja Günter Mülleriä.

46 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio ei ole katsonut asiassa olevan kyse kattavasta järjestelystä vaan useiden eri järjestelyjen kokonaisuudesta (päätöksen 22 kohta) eri aikoina ja eri maantieteellisillä markkinoilla; komissio katsoo sitä vastoin päätöksessään (132 ja 175 kohta) yleisesti saksalaisten valmistajien ja erityisesti kantajan olleen osapuolena kahdenkeskisissä järjestelyissä, joita on tehty muissa jäsenvaltioissa toimivien valmistajien kanssa.

47 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa tämän vuoksi, että komission päätöksessä ei katsota kantajan osallistuneen kattavaan järjestelyyn, ja siksi tuomioistuin katsoo, että tämä kantajan esittämä väite on hylättävä, ilman että on tarpeellista kuulla kantajan ehdottamia todistajia.

B — *Saksan markkinat*

1. *Saksan rakennemuutoskartellin ottaminen huomioon osana komission päätöksessä tarkoitettuja kilpailuoikeusrikkomuksia*

Asianosaisten väitteet

48 Kantaja väittää, että komissio ei voi missään tapauksessa määrätä kantajalle sakkoja osallistumisesta saksalaiseen rakennemuutoskartelliin. Koska kartelli ei riko perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa ilmaistua kieltoa, kantaja ei ole myöskään rikkonut tätä kieltoa osallistuessaan laillisena pidettävään kartelliin. Kantaja vastaa komission tekemään päätelmään, jonka mukaan osapuolena oleminen kartellisopimuksessa ei sisälly päätöksessä tarkoitettuihin kilpailuoikeusrikkomuksiin eikä sitä ole otettu huomioon määrättäessä sakkoja kantajalle, toteamalla, että tämä komission päätelmä on ilmeisessä ristiriidassa päätöksen sanamuodon kanssa. Kantaja lainaa päätöksen 126 kohtaa, jonka mukaan "Saksan markkinoilla sovellettavat järjestelyt perustuvat itse kartellisopimukseen". Kantajan mukaan päätöksen 127—129 kohta koskevat yksinomaan kartellia, ja erityisesti 130 kohdan mukaan "viittaus (kartellisopimuksen 5.2 kohdassa ja 7.1 kohdassa) Saksan markkinoilla sovellettaviin toimituskiintiöihin tuotantokiintiöiden sijasta ... on valittu tietoisesti ja siinä tarkoituksessa, että kartellia käytetään välineenä sellaisten kahdenvälisten järjestelyjen luomiseksi ulkomaisten valmistajien kanssa, joiden tarkoituksena on rajoittaa keskinäisesti mahdollisuuksia toimia toisilla markkinoilla (ks. 132 kohdasta eteenpäin)".

49 Kantaja toteaa, että päätöksensä osassa "oikeudellinen arviointi" komissio esittää ne syyt, miksi kartelli on rikkonut 85 artiklan 1 kohtaa, ja että komissio toteaa ainoastaan päätöksensä 206 kohdassa (sakon suuruutta koskevat seikat), että Bun-

deskartellamt oli hyväksynyt kartellin. Kantaja korostaa, että tässä kohdassa ei todeta, että kartellin vuoksi "kantajalle ei määrätä sakkoja, eikä kartellia lueta päätöksessä todettuihin rikkomuksiin". Jos komissio ei todellakaan olisi halunnut määrätä sakkoja kartellin vuoksi, komissio olisi voinut todeta tämän selvästi, kuten se on tehnyt muualla päätöksessä (ks. esimerkiksi päätöksen 133 kohdan loppuosa).

50 Kantaja toteaa lisäksi, että kartellisopimusta ei ole ollut tarpeellista kieltää eikä kartellia ole ollut tarpeellista määrätä lopetettavaksi, kuten komissio on tehnyt jokaisen kilpailuoikeusrikkomuksen osalta (päätöksen 209 ja 210 kohta), koska ajanjakso, jolloin kartellisopimusta on sovellettu, oli jo loppunut. Lisäksi 24.11.1987 pidettyä suullista käsittelyä koskeva pöytäkirja osoittaa kantajan mukaan, että suullisessa käsittelyssä on käsitelty Saksan markkinoiden osalta lähes yksinomaan kartellin vaikutuksia. Kun Michael Müller on nimenomaisesti pyytänyt komissiota toteamaan, että menettely ei koske kartellisopimusta, komission tästä asiasta vastaava virkamies on todennut, että komissio ei ole aikonut sulkea sopimusta menettelyn ulkopuolelle.

51 Kantajan mukaan on selvää, että kartellisopimus on luettu päätöksessä osaksi kilpailuoikeusrikkomusta, että kantajalle määrätty sakko on määrätty pääasiallisesti kartellisopimuksen vuoksi ja että sopimuksen olomassaolo on ainoa peruste, miksi komissio on toistuvasti todennut kantajan olevan erityisessä vastuussa kilpailuoikeusrikkomuksesta, koska kantajan pääjohtaja johti samalla kartellin jäseniä valvovaa elintä.

52 Osoittaakseen todeksi väitteensä kantaja ehdottaa, että asiassa kuultaisiin todistajina Bundeskartellamtin viidennen jaoston esittelijänä toiminutta Hohlsia, Bundeskartellamtin viidennen jaoston puheenjohtajana toiminutta Kirschsteinia ja asianajaja Günter Mülleriä.

53 Komissio toteaa, että kartellisopimusta ei ole luettu päätöksessä osaksi kilpailuoikeusrikkomuksia, ja komissio muistuttaa ottaneensa päätöksessään (206 kohta) huomioon sen, että Bundeskartellamt on hyväksynyt kartellin, eikä komissio ole siksi myöskään määrännyt kantajalle sakkoja kartellisopimuksen vuoksi. Komissio katsoo, että se voi päätöksessään mainita epävirallisesti hoidettuja kilpailuoikeusrikkomuksia, eikä päätös koske pelkästään tämän vuoksi näitä rikkomuksia. Komissio myöntää todenneensa päätöksen 174 kohdassa, että kartellisopimuksen 5.2 kohta ja 7.1 kohta ovat perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia. Komissio on kuitenkin todennut (päätöksen 210 kohta), että se ei virallisesti kiellä näitä kahta sopimuslauseketta. Sen sijaan että komissio olisi todennut varsinaisessa päätöksen päätösosassa kartellisopimuksen olevan yhteensopimaton yhteisön kilpailuoikeuden kanssa ja olisi määrännyt sakkoja kantajalle järjestelyihin osallisten edustajana, komissio on tyytynyt ainoastaan neuvottelemaan Bundeskartellamtin ja rakennemuutoskartellin edustajien kanssa, jotta näitä sopimuslausekkeita muutettaisiin (päätöksen 129 kohta), ja näitä lausekkeita onkin muutettu neuvottelujen jälkeen.

54 Komissio korostaa 24.11.1987 pidetyn suullisen käsittelyn osalta, että Michael Müllerin pyynnöstä asiasta vastaava komission virkamies on täsmentänyt "epävirallisesti ja asianmukaisesti", että komissio ei aio sulkea kartellisopimusta menettelyn ulkopuolelle.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

55 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission tekemästä päätöksestä voidaan tehdä se päätelmä, että kartellia ei sinänsä lueta osaksi todettuja kilpailuoikeusrikkomuksia. Kantaja on itse asiassa lainannut epätäydellisesti komission päätöksen 126 kohtaa, jonka neljännessä alakohdassa todetaan seuraavasti: "Saksan markkinoilla sovellettavat järjestelyt perustuvat itse kartellisopimukseen, tai niiden tarkoituksena on suojata kartellia tuonnilta, jota kartelli ei

valvo". Tämän alakohdan keskeinen ajatussisältö on ilmaistu jo aiemmin saman kohdan ensimmäisessä alakohdassa, jossa todetaan, että "Saksan markkinoilla sovellettavia järjestelyjä on tarkasteltava yhdessä järjestelyjen taustalla olevan betoniteräsverkkoalan rakennemuutoskartellin perustamisen ja toiminnan kanssa". Tämä ajatussisältö vahvistetaan ja sitä täsmennetään muissa päätöksen kohdissa. Päätöksen 130 kohdassa todetaan, että kartellisopimusta ja erityisesti sen 5.2 kohtaa ja 7.1 kohtaa on käytetty välineenä "sellaisten kahdenvälisten järjestelyjen luomiseksi ulkomaisten valmistajien kanssa, joiden tarkoituksena on rajoittaa keskinäisesti mahdollisuuksia toimia toisilla markkinoilla". Päätöksen 175 kohdassa todetaan myös, että näiden sopimuslausekkeiden "tarkoituksena on ollut käyttää rakennemuutoskartellia sellaisten kahdenvälisten järjestelyjen välineenä, jonka osapuolina ovat saksalaiset ja muissa jäsenvaltioissa toimivat valmistajat, tai kartellin vaikutuksena on joka tapauksessa ollut, että tällaisia järjestelyjä on tehty". Päätöksen 206 kohdassa todetaan myös, että kartellia on käytetty "Saksan markkinoiden suojaamiseen muissa jäsenvaltioissa toimivilta kilpailijoilta käyttäen hyväksi keinoja, jotka ovat yhteisöoikeuden vastaisia".

56 Edellä esitetyn perusteella yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission päätöksessä kartellin on katsottu olleen tekijä, joka on helpottanut eri valmistajien välisiä järjestelyjä, ja kartellisopimuksessa on ollut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia lausekkeita; päätöksen sanamuodosta ei kuitenkaan voida päätellä, että päätöksessä kartellia olisi pidetty osana päätöksessä todettuja kilpailuoikeusrikkomuksia. Päätöksen 210 kohdassa täsmennetään itse asiassa selvästi, että komissio on ainoastaan todennut edellä mainittujen sopimuslausekkeiden rikkovan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa. Tällainen päätöksen tulkinta ei ole ristiriidassa päätöksen 174 kohdan kanssa, jossa todetaan ainoastaan, että kartellisopimus on vääristänyt kilpailua yhteisön sisäisessä kaupassa ja siksi ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Komission päätöksen 206 kohdassa on käsitelty ainoastaan kartellisopimuksen oikeudellisia vaikutuksia ottaen huomioon muualla päätöksessä todetut kilpailuoikeusrikkomukset. Lopuksi on todettava, että vaikka päätöksen päätösosan 1 artiklassa todetaan kiellettyjen järjestelyjen ja/tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen olemassaolo, ei tässä artiklassa viitata rakennemuutoskartelliin.

57 Edellä esitetyn vuoksi ei ole tarpeellista kuulla kantajan esittämällä tavalla todistajia kartellin toimintatapojen ja organisaatiota koskevien yksityiskohtien selvittämiseksi.

58 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komission päätöksessä ei Saksan rakennemuutoskartellin katsottu olevan sinänsä osa päätöksessä todettuja kilpailuoikeusrikkomuksia ja että kantajaa ei ole rangaistu päätöksessä sen vuoksi, että kantaja on ollut osapuolena kartellissa. Kantaja esittämä kanneperuste on siksi hylättävä.

2. *BStG:n ja Tréfilunionin vuonna 1985 tekemät Saksan ja Ranskan markkinoille pääsyä koskevat järjestelyt*

Kanteen kohteena oleva päätös

59 Komission päätöksessä (135—143 ja 176 kohta) todetaan, että kantaja on tehnyt ranskalaisen yrityksen Tréfilunionin kanssa järjestelyjä, jotka koskevat Saksan ja Ranskan markkinoille pääsyä. Näistä järjestelyistä sovittiin 7.6.1985 Michael Müllerin ja Tréfilunionin johtajan Marien kanssa, mikä käy ilmi Marien 16.7.1985 kirjoittamasta sisäiseen käyttöön tarkoitetusta muistiosta (väitetiedoksiannon liite 106) ja Michael Müllerin 27.8.1985 kirjoittamasta sisäisestä muistiosta (väitetiedoksiannon liite 107). Komission päätöksen (140 kohta) mukaan näiden henkilöiden keskusteluissa sovittuja järjestelyjä on noudatettu, mistä osoituksena on se seikka, ettei Tréfilunion eivätkä muut ranskalaiset valmistajat ole tehneet komissiolle Saksan rakennemuutoskartellia koskevaa hakemusta ja että kantajan Gelsenkirchenissä (Saksassa) sijaitsevasta tehtaasta ei ole viety luettelotavarana myytävää betoniteräsverkkoa Ranskaan. Lisäksi näistä kahdesta muistiosta ilmenee, että kaikelle tulevaisuudessa vietävälle tavaralle on vahvistettava toimituskiintiöt.

60 Komission päätöksen (176 kohta) mukaan 7.6.1985 Michael Müllerin ja herra Marien sopimat järjestelyt, jotka koskivat Saksan ja Ranskan markkinoille pääsyä, rajoittivat saksalaisten ja ranskalaisten valmistajien välistä kilpailua ja olivat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Asianosaisten väitteet

61 Kantaja väittää, että komission edellä mainittujen muistioiden perusteella tekemät päätelmät ovat vääriä, koska niiden sisällöstä ei voida päätellä, että osapuolten välillä olisi tehty järjestelyjä. Kantajan mukaan Michael Müller ja Marie ovat keskustelleet vain kerran kyseessä olevan ajanjakson kuluessa, ja silloinkin ainoastaan valmistajayhdistysten puheenjohtajina. Näistä muistioista ilmenee, että Marie on tehnyt Michael Müllerille ehdotuksia mahdollisesta tuonnin ohjaamisesta, ja Müller on ainoastaan kirjoittanut muistiin nämä ehdotukset. Lisäksi kantajan mukaan keskustelut, jotka koskivat hakemuksen tekemistä komissiolle, ovat luonteeltaan poliittisia eivätkä liity mitenkään kilpailurajoitukseen. Osoittaakseen nämä väitteet todeksi kantaja ehdottaa kannekirjelmässään, että asiassa kuultaisiin todistajana kantajan lakimiestä, asianajaja Pillmania, ja kantajan vastauksessaan, että asiassa kuultaisiin henkilökohtaisesti Michael Müllerià.

62 Komissio korostaa, että 16.7.1985 ja 27.8.1985 päivätyistä muistioista ilmenee kilpailevien yritysten sopineen, että kantaja ei vie betoniteräsverkkoa Ranskaan ja että Tréfilunion ei uhkaa rakennemuutoskartellin olemassaoloa tekemällä kartellia koskevaa hakemusta komissiolle. Komission mukaan muistioista ilmenee myös, että edellä mainitut yritykset ovat sopineet keskinäisistä viennin rajoituksista ja markkinoiden jakamisesta siten, että "näiden kahden jäsenvaltion markkinoille pääsyä tasapainotetaan käyttämällä tonneina määriteltyjä ehdottomia kiintiöitä". Komission mukaan tällainen järjestely rikkoo jo sinänsä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, eikä asiassa ole tarpeellista tutkia, onko tarkoitus ulottaa järjestelyt kaikkiin saksalaisiin valmistajiin toteutunut.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

63 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komission päätöksessä (140 kohta) kantajan on katsottu sopineen Tréfilunionin kanssa yleisistä

järjestelyistä, joiden tarkoituksena on rajoittaa keskinäisesti näiden yritysten tuotteiden pääsyä Saksan ja Ranskan markkinoille ja joiden sisältö on ollut seuraava: 1) Tréfilunion ei tee komissiolle hakemusta, joka koskee saksalaista rakennemuutoskartellia, 2) kantajan Gelsenkirchenin tehtaalta ei viedä betoniteräsverkkoja Ranskaan ajanjaksona, jonka kesto on kahdesta kolmeen kuukautta ja 3) nämä kaksi järjestelyjen osapuolta sopivat vientikiintiöiden vahvistamisesta.

64 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että edellä mainittujen (ks. 59 kohta) muistioiden perusteella voidaan katsoa komission näyttäneen toteen lain edellyttämällä tavalla ensimmäiset kaksi kantajan ja Tréfilunionin välisen yhteistyön muotoa. Marie onkin kirjoittanut muistionsa päätelmäosassa, että "kartellisopimusta koskevaa hakemusta ei tehdä komissiolle". Michael Müllerin muistio on yhtä selvä tämän osalta: "Marie on luvannut olla tekemättä hakemusta ... hän on valmis antamaan Gelsenkircheniä koskevan suostumuksen sillä ehdolla, että suostumuksen perusteella ei toimita, ennen kuin kaksi tai kolme kuukautta on kulunut ... Olen suostunut lykkäykseen, joka kestää kahdesta kolmeen kuukautta". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että Marien suostumusta olla tekemättä saksalaista kartellia koskevaa hakemusta sillä ehdolla, että kilpaileva yritys antaa vastaavasti myönnytyksiä, on pidettävä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa rikkovana järjestelynä.

65 Muistioiden sanamuodot osoittavat myös, että osapuolet ovat toivoneet tasapainottavansa ja rajoittavansa keskinäisesti valmistamiensa tuotteiden pääsyä edellä mainittujen kahden maan alueelle. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaakin Michael Müllerin kirjoittaneen edellä mainitussa muistiossaan seuraavasti: "Olemme kiinnostuneita markkinoille pääsyn keskinäisestä rajoittamisesta. Tätä on kuitenkin vaikeampi toteuttaa kuin kansallisilla markkinoilla, koska osapuolia on niin paljon, mutta järjestelyt olisi toteutettava niin pian kuin mahdollista, koska pian tuotteiden hinnat olisivat käytännössä samat kaikilla näillä markkinoilla". Michael Müller on todennut samassa muistiossaan, että herra Marie on tehnyt tiet-

tyjä ehdotuksia ja esittänyt tiettyjä toiveita, joiden mukaan esimerkiksi "näiden kahden jäsenvaltion markkinoille pääsyä rajoitetaan käyttämällä tonneina määriteltyjä ehdottomia kiintiöitä". Toisaalta herra Marie on kirjoittanut edellä mainitun muistion päätelmäosassa seuraavasti: "Välittömästi ja jo ennen seuraavaa tapaamista ... BStG ottaa yhteyttä muihin saksalaisiin valmistajiin helpottaakseen ranskalaisten valmistajien pääsyä Saksan markkinoille siten, että tietyistä toimenpiteistä luovutaan ja että valmistajille neuvotellaan tuontikiintiö, yrittääkseen vähentää Moselstahlin tuotantoa (Stinessin myötävaikutuksella) ja tutkiakseen mahdollisuutta sisällyttää Gelsenkirchenin tuotanto koko Saksan liittotasavallan tuotantoosuuteen, jolloin Ranskan markkinoille vietävä osuus määrätään myöhemmin".

66 Tämän perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on näyttänyt toteen ainoastaan sen, että osapuolten tarkoituksena on ollut tehdä kiintiöitä koskeva sopimus, jonka tekemisen edellytyksenä on ollut saksalaisten yritysten myönteinen suhtautuminen sopimukseen.

67 Edellä esitetyn perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla päätöksensä 140 kohdan ensimmäisessä alakohdassa esitetyt seikat eli sen, että Tréfilunion on sitoutunut olemaan tekemättä rakennemuutoskartellia koskevaa hakemusta ja että kantaja on sitoutunut olemaan viemättä Ranskaan luettelotavarana myytäviä betoniteräsverkkoja sovitun ajanjakson ajan, jonka kesto on ollut kahdesta kolmeen kuukautta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo sitä vastoin, että komissio ei ole näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla, että osapuolet olisivat tehneet sellaisen sopimuksen, jossa sovitaan vientikiintiöiden vahvistamisesta päätöksen 140 kohdan toisessa alakohdassa esitetyllä tavalla.

68 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkää siksi kantajan väitteet, jotka koskevat komission päätöksen 140 kohdan ensimmäisessä alakohdassa mainittuja sopimuksia, ilman että olisi tarpeellista kuulla todistajia tai että kantajan pääjohtajaa olisi kuultava henkilökohtaisesti, ja katsoo komission todenneen perustellusti, että sopimukset ovat olleet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan

vastaisia, ja toisaalta tuomioistuin hyväksyy kantajan väitteet, jotka koskevat komission päätöksen 140 kohdan toisessa alakohdassa esitettyjä seikkoja, ja toteaa, etteivät nämä seikat ole perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia, koska komissio ei ole näyttänyt kilpailuoikeusrikkomusta toteen lain edellyttämällä tavalla.

3. *BStG:n ja Sotralentzin väliset järjestelyt*

Kanteen kohteena oleva päätös

69 Komission päätöksessä (144—146 ja 177 kohta) todetaan niiden järjestelyjen osalta, joiden tarkoituksena on ollut suojella saksalaista rakennemuutoskartellia kartellin ulkopuoliselta betoniteräsverkon tuonnilta, että kantaja on tehnyt Sotralentzin kanssa järjestelyjä, jotka ovat koskeneet Sotralentzin tuotteiden Saksan vientiin sovellettavia vientikiintiöitä. Komission päätös perustuu BStG:n Sotralentzille 24.10.1985 lähettämään teleksiin, jossa BStG on ilmoittanut Saksan markkinoiden myyntimäärät, ja Sotralentzin tähän vastauksena 4.11.1985 lähettämään teleksiin, jossa Sotralentz on ilmoittanut tuotteidensa syyskuun ja lokakuun 1985 välisenä aikana Saksaan viedyn määrän. Komission päätöksessä, joka perustuu tämän osalta Michael Müllerin komission virkamiehille 6.—7.11.1985 pidetyssä tarkastuksessa esittämiin lausuntoihin, todetaan, että tietoja vaihdettiin joka kuukausi ja että tietojen vaihtoa on pidettävä vähintäänkin yhdenmukaistettuna menettelytapana, joka on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (144 ja 177 kohta). Päätöksessä todetaan myös, että tietojen vaihto osoittaa kiintiöitä koskevan sopimuksen olemassaolon lisäksi myös sen, että BStG on yrittänyt valvoa tuontia Ranskasta kuukausittain (146 kohta), ja myös kartellisopimus on perustunut kuukausittaiseen laskentatapaan.

70 Komissio korostaa päätöksessään, että BStG ja Sotralentz ovat yrittäneet perustella tietojenvaihtoa näiden kahden yrityksen välisellä patenttilisenssisopimuksella, jonka perusteella Sotralentz on saanut valmistaa luettelotavarana myytäviä betoni-

teräsverkkoja Ranskassa BStG:n patentin mukaisesti. Julkaisemalla tiedot viennin määristä Sotralentz on kantajien mukaan ainoastaan noudattanut lisenssisopimuksessa sovittua tiedonanto- ja maksuvelvollisuuttaan. Komission päätöksen mukaan (145 kohta) tämän väitteen osoittavat vääräksi seuraavat seikat: a) lisenssin saajan tiedonantovelvollisuus koskee koko tuotantoa eikä ainoastaan toimituksia tietyille markkinoille; b) BStG on ilmoittanut tarkat tiedot myynnistään Saksassa, ja tämän voi selittää ainoastaan sillä, että yritysten välillä oli tehty kiintiöitä koskeva sopimus ja c) BStG:n patentin voimassaoloaika oli loppunut ennen tietojen vaihtoa, eikä Sotralentzilla siksi ollut tietojenanto- tai maksuvelvollisuutta.

Asianosaisten väitteet

71 Kantaja väittää, että se ei ole tehnyt mitään järjestelyjä Sotralentzin kanssa. Kantajan mukaan kyse on ollut patenttilisenssisopimuksesta, joka on kahdenvälinen pitkäaikainen sopimussuhde, ja siihen liittyvästä Sotralentzin maksuvelvollisuudesta, eikä kyse ole näin ollut markkinoille pääsyä koskevista kattavista järjestelyistä.

72 Komissio korostaa, että kiintiösopimuksen olemassaolosta on osoituksena se, että BStG on ilmoittanut Sotralentzille tavaran toimitusten kokonaismäärän Saksan markkinoilla. Komissio on päätellyt kuukausittain tapahtuvan tietojenvaihdon perusteella ja ottaen samalla huomioon muut asiakirjoista ilmenevät seikat, että tietoja ei ole vaihdettu päätöksessä todetulla tavalla lisenssisopimuksen vuoksi.

73 Vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisessa ja suullisessa käsittelyssä esittämiin kysymyksiin asianosaiset ovat täsmentäneet, mitkä olivat ne patentit, joita patenttilisenssisopimus on koskenut, samoin kuin näiden patenttien voimassaoloajat.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

74 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on tutkittava, onko komission esittämiä seikkoja — kuukausittaista tietojenvaihtoa ja sitä, että BStG on ilmoittanut Sotralentzille Saksan markkinoille toimitettujen tuotteiden määrät — pidettävä kokonaisuudessaan sellaisena vakavasti otettavana, täsmällisenä ja yhtäpitävänä näyttönä, jonka perusteella voidaan katsoa toteennäytetyksi, että nämä yritykset ovat tehneet kiintiösopimuksen.

75 Kantaja on kiistänyt komission esittämät seikat väittämällä, että sen toiminta on ollut perusteltua, koska se on vaihtanut tietoja Sotralentzin kanssa tekemänsä patenttilisenssisopimuksen mukaisesti. Tämän vuoksi yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on tutkittava, voivatko komission esittämät seikat johtua jostain muusta kuin kiintiösopimuksen velvoitteista, jolloin on erityisesti tutkittava, voiko yritysten toimintaa perustella BStG:n ja Sotralentzin välisellä patenttilisenssisopimuksella (ks. yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85-C-129/85, Ahlström ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, 70—72 kohta).

76 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa aluksi, että komissio ei ole lausunut siitä mitään, rikkoiko BStG:n ja Sotralentzin välinen patenttilisenssisopimus perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa. Tämän vuoksi tällä kysymyksellä ei ole merkitystä asian käsittelyn kannalta.

77 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa niiden lisenssien määrästä ja voimassaoloajoista, joista on sovittu 28.6.1979 tehdyssä lisenssisopimuksessa, että asianosaisten kirjallisessa ja suullisessa käsittelyssä tuomioistuimen

kysymyksiin antamien vastausten perusteella on katsottava, että BStG on patentin haltija Ranskassa, Alankomaissa ja Saksan liittotasavallassa. Ranskassa BStG on ollut patentin nro 1 578 746 (procédé pour l'obtention d'une barre d'armature de béton — betoniterästankojen valmistusmenetelmä) ja nro 6 920 046 (treillis d'armature soudé par points — pistehitsattu betoniteräsverkko) haltija; Alankomaissa patentin nro 135 455 (werkwizje voor het vervaardigen van een stalen wapeningsstaaf voor beton — betoniterästankojen valmistusmenetelmä) haltija ja Saksassa 3.1.1985 saakka voimassaolleen patentin nro 1 609 605 (Verfahren und Vorrichtung zum Herstellen eines Betonbewehrungsstabes — betoniterästankojen valmistusmenetelmä) haltija ja 25.6.1986 saakka voimassa olleen patentin nro 1 759 969 (Punktgeschweisste Bewehrungsmatte — pistehitsattu betoniteräsverkko) haltija.

78 BStG:n ja Sotralentzin 28.6.1979 tekemän lisenssisopimuksen 5 kohdassa BStG:lle varattiin oikeus rajoittaa kalenterivuosittain sitä määrää, jonka Sotralentz sai toimittaa sopimuksessa tarkoitettuja tuotteita. Sopimuksessa taattiin kuitenkin Sotralentzille, että BStG ei voinut vahvistaa tätä vuosittaista enimmäismäärää vähemmäksi kuin yhdeksi prosentiksi betoniteräsverkon ja betoniterästankojen vuosittaisesta kokonaismyynnistä Saksassa eikä vähemmäksi kuin 2,5 prosentiksi betoniteräsverkon ja betoniterästankojen vuosittaisesta kokonaismyynnistä Alankomaissa. Sopimuksessa määriteltiin vuoden 1979 enimmäismääräksi Saksan markkinoilla 12 500 tonnia ja Alankomaissa 4 000 tonnia, ja nämä enimmäismäärät koskivat patentin suojaamia tuotteita.

79 Sopimuksessa sovittiin myös, että Sotralentz maksaa myymistään sopimuksessa tarkoitetuista tuotteista neljännesvuosittain patenttioikeusmaksun, jonka suuruus oli 1,5 DEM tonnilta (sopimuksen 6.1 ja 6.5 kohta). Asian suullisessa käsittelyssä on käynyt ilmi, että tätä maksua ei suoritettu, vaan maksut otettiin huomioon silloin, kun Sotralentz osti tiettyjä työkaluja BStG:n koneosastolta. Lisenssisopimuksessa sovittiin myös rangaistusmaksusta, jos myynnille asetettu vuotuinen enimmäismäärä ylitettiin 200 tonnilla (8 kohta). Sopimuksessa sovittiin myös, että Sotralentzin oli pidettävä säännöllisesti kirjaa sopimuksessa tarkoitettujen tuotteiden toimituksista ja että BStG:llä oli oikeus tarkastaa Sotralentzin kirjanpito milloin tahansa (6.6 ja 6.7 kohta). Sopimus tuli voimaan 1.3.1979 määräämättömäksi ajaksi, mutta

voimassaolon oli sovittu lakkaavan silloin, kun viimeisenä voimassaolevan patentin voimassaolo lakkaa (9 kohta).

80 Tämän perusteella yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission tässä asiassa tekemä päätelmä, jonka mukaan tietojenvaihto perustuu kiintiösopimukseen, ei ollut ainoa mahdollinen. Tietojenvaihdosta oli itse asiassa sovittu myös BStG:n ja Sotralentzin välisessä patenttilisenssisopimuksessa, jota sovellettiin kyseessä olevana aikana, ja siksi tietojenvaihto voi perustua tähän sopimukseen. Tuotannon asianmukaiseksi suunnittelemiseksi saattoi olla tarpeellista, että BStG tiedotti kuukausittain Saksassa myytyjen tuotteidensa kokonaismäärän ja Sotralentz tiedotti kuukausittain toimittamiensa tuotteiden määrät, koska tietojenvaihto saattoi olla tarpeellista erityisesti seuraavista syistä: Sotralentzille oli asetettu lisenssisopimuksessa vuotuisen toimitusten enimmäismäärä, jota sovellettiin toimituksiin Saksan markkinoille ja jonka oli oltava vähintään yksi prosentti tuotteiden kokonaismyynnistä Saksan alueella; BStG:lla oli oikeus tarkastaa Sotralentzin toimitusten määrä enimmäismäärien noudattamisen valvomiseksi; patenttioikeusmaksuja oli sovittu maksettavaksi neljännesvuosittain. Tietojenvaihdon kestoajasta on todettava, että sopimus, jonka voimassaolon oli sovittu lakkaavan silloin, kun viimeisenä voimassaolevan patentin voimassaolo lakkaa, oli ollut voimassa 25.6.1986 saakka, minkä vuoksi komission päätöksessä käsitelty tietojenvaihto lokakuusta marraskuuhun 1985 on osa tätä ajanjaksoa.

81 Koska päätöksessä tarkoitettu tietojenvaihto selittyy sillä, että BStG ja Sotralentz olivat solmineet patenttilisenssisopimuksen, on todettava, että komissio ei ole näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla sitä, että kantaja olisi ollut osapuolena järjestelyssä, jossa Sotralentzille on määrätty Saksan markkinoita koskevia tuontikiintiöitä.

82 Kantajan väite on tämän vuoksi hyväksyttävä ja komission päätös on hylättävä siltä osin kuin päätöksessä on katsottu kantajan osallistuneen järjestelyyn, joka koskee kiintiöiden määräämistä Sotralentzin Saksaan suuntautuvalle viennille.

4. *Benelux-maissa toimivien valmistajien kanssa tehdyt kiintiöitä ja hintoja koskevat järjestelyt*

Kanteen kohteena oleva päätös

83 Komission päätöksessä (147 ja 182 kohta) todetaan, että kantaja on osallistunut Saksan markkinoilla sovellettaviin järjestelyihin, joiden tarkoituksena on ollut säännellä Benelux-maissa toimivien valmistajien tuotteiden tuontia Saksaan ja vahvistaa Saksan markkinoilla noudatettavat hinnat. Komission päätöksen mukaan näiden järjestelyjen osapuolina ovat olleet kantajan lisäksi Tréfilarbed (Roermond), Boël/Trébos, TFE/FBC — FBC on hoitanut TFE:n tuotteiden markkinoinnin — ja Thibodraad (päätöksen 150, 153, 154, 179 ja 181 kohta).

Asianosaisten väitteet

84 Kantaja kiistää, että Saksan markkinoita varten olisi tehty hintoja ja kiintiöitä koskevia järjestelyjä. Kantaja kiistää niiden komission tekemien päätelmien paikkansapitävyyden, joita komissio on tehnyt päätöksessään mainittujen asiakirjojen perusteella, ja korostaa, että päätöksessä ei ole esitetty mitään näyttöä markkinoille pääsyä koskevista kattavista järjestelyistä eikä tarkennettu, mitkä saksalaiset yritykset ovat osallistuneet näihin järjestelyihin, eikä päätöksessä näytä myöskään olevan mitään mainintaa Saksassa sovellettujen järjestelyjen sisällöstä tai ajallisesta kestosta.

85 Kantaja toteaa belgialaisten tuotteiden Saksaan suuntautuvan viennin rajoittamisesta, että 15.12.1983 päivätyssä teleksissä ei ole mitään lausumaa (järjestelyjen osapuolista, sisällöstä, kestosta jne.), jota voitaisiin pitää näyttönä järjestelyjen tekemisestä. Michael Müller on kirjoittanut tämän teleksin rakennemuutoskartellin valvontaelimen ja Fachverband Betonstahlmattenin johtajana eikä kantajan pääjoh-

tajana. Kantaja lisää, että teleksiin sisältyvä toteamus, jonka mukaan Müller pyrki saamaan "yhteisen edun vuoksi järjestelyjen osapuoliksi myös pienet, itsenäiset valmistajat tai ainakin rajoittamaan tällaisten valmistajien toimintaa", osoittaa, että Müller pyrki Fachverbandin johtajana torjumaan kartellia vastaan tehdyt hyökkäykset. Kantaja lisää, että vaikka tässä teleksissä viitataan "järkeviin keskusteluihin, jotka koskivat mahdollista yhteistyötä", tämä toteama selittyy sillä, että kartellissa ei ollut sovittu pakollisesta viennin sääntelyjärjestelmästä.

86 Hintoja koskevien järjestelyjen osalta kantaja toteaa olevan kuvaavaa, että komissio ei tunne järjestelyihin osallisia, järjestelyjen sisältöä, soveltamisaikaa tai mitään muutakaan yksityiskohtaa väitetyistä järjestelyistä ja että komission päätelmät perustuvat pelkille olettamille. Kantaja väittää, että komissio ei voi päätellä, että "käsiteltävänä olevana ajanjaksona on Saksan markkinoilla sovellettu tiettyjä betoniteräsverkkojen hintoja koskevia järjestelyjä", pelkästään sen 17.4.1985 päivätyn teleksin (väitetiedoksiannon liite 111, komissio päätöksen 153 kohta) perusteella, jonka saksalainen yhdistys Deutsche Walzstahlvereinigung on lähettänyt Cockerill Sambrelle — joilla ei ollut mitään tekemistä keskenään — ja jossa on "käsitelty belgialaisten betoniteräsverkkojen toimituksia Saksaan". Tästä teleksistä voidaan ainoastaan päätellä, että saksalainen rakennemuutoskartelli on mainittu Kansainvälisessä valssilankakomissiossa ja että tässä komissiossa on korostettu saksalaisen kartellin saavuttamia myönteisiä tuloksia hintojen osalta. Walzstahlvereinigung on todennut, että TFE:n halpojen tuotteiden vienti vaarantaa nämä myönteiset tulokset ja että se aikoo esittää TFE:lle nämä Saksassa saavutetut myönteiset tulokset ja vaatia TFE:tä olemaan vaarantamatta niitä. Teleksissä ei ole sanaakaan hintajärjestelyistä. Kantaja lisää, että Tréfilunionin johtaja Petersin 11.1.1984 lähettämää teleksiä (väitetiedoksiannon liite 66) ei voida myöskään pitää näyttönä väitetyistä järjestelyistä, koska teleksissä mainittuun kokoukseen osallistuneet ovat ainoastaan esittäneet moitteita toisistaan.

87 Jotta kantaja voisi näyttää todeksi väitteensä, kantaja on esittänyt kantajan vastauksessa Broekmanin, entisen "Bredan piirin" puheenjohtajan kuulemista todistajana ja Michael Müllerin kuulemista henkilökohtaisesti tuomioistuimessa.

88 Komissio toteaa, että sen päätöksessään mainitsemat asiakirjat ovat riittävä näyttö siitä, että kantaja on osallistunut tässä käsiteltävänä oleviin järjestelyihin.

89 Komissio toteaa Michael Müllerin osuudesta edellä mainituissa järjestelyissä, että Müllerin useat johtotehtävät — hän on ollut BStG:n, Fachverband Betonstahlmattenin ja kartellin valvontaelimen johtaja — eivät ole olleet ristiriidassa keskenään silloin, kun asianosaisia on 24.11.1987 kuultu. Michael Müller on kuitenkin todennut tässä kuulemistilaisuudessa, että asia ei koske mitenkään Fachverbandia. Komissio korostaa lisäksi, että Michael Müller on käyttänyt koko ajan hyväkseen kantajayrityksen infrastruktuuria ja toiminut kantajan nimissä erityisesti lähettäessään 15.12.1983 päivätyn teleksin, vaikka Müllerillä on ollut muitakin toimintavaihtoehtoja, ja komissio korostaa myös, että teleksissä mainitut henkilöt ovat olleet BStG:n palveluksessa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

90 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että näyttönä kantajan osallistumisesta Saksan markkinoilla sovellettaviin järjestelyihin on pidettävä Michael Müllerin Thiboraadille 15.12.1983 lähettämää teleksiä (väitetiedoksiannon liite 65 b, komission päätöksen 92 kohta), joka koskee Bredassa 5.12.1983 pidettyä kokousta, johon kantaja on osallistunut; Müller toteaa teleksissä, että "totean kuitenkin, että eniten on rajat ylittävästä kaupasta lisääntynyt tuonti Belgiasta Saksaan, ja koska yhteistyö Boëlin kanssa on tiivistä, kauppa on ilmiselvästi lisääntynyt toisen belgialaisen valmistajan tuotteiden tuonnin vuoksi ... haluan säilyttää status quo -tilanteen tavaroiden viennissä naapurimaihin, eikä vientiä ole mielestäni lisättävä enempää kuin tuontia näistä maista". Täydentävänä näyttönä kantajan osallistumi-

sesta näihin järjestelyihin on Petersin Marielle 11.1.1984 lähettämä teleksi (väitetiedoksiannon liite 66, komission päätöksen 95 ja 153 kohta), joka koskee Bredassa 5.1.1984 pidettyä kokousta, johon kantaja, Boël/Trébos, FBC, Tréfilarbed, Tréfilunion ja muut alankomaalaiset yritykset ovat osallistuneet. Tässä teleksissä todetaan seuraavaa: "Vakituiset osallistujat vaativat BStG:n edustajilta, että BStG ei aiheuta häiriöitä Benelux-maiden markkinoilla viemällä sinne suuria määriä tuotteitaan ja perimällä näistä tuotteistaan erittäin alhaisia hintoja. Saksalaiset puolustautuvat selittämällä, että belgialaiset valmistajat (Boël ja viime aikoina Frère-Bourgeois) vievät Saksaan vastaavia tonnimääriä. Belgialaiset valmistajat täsmentävät, että ne noudattavat Saksan markkinoilla perittäviä hintoja, ja siksi on keskusteltava markkinaosuuksista eikä tonneista. Mitään täsmällistä päätöstä ei ole tehty." Esitettyä näyttöä vahvistaa myös FBC:n Debellen 24.4.1985 kirjoittama sisäinen muistio, joka koskee samana päivänä Bunnikissa pidettyä kokousta ja jonka mukaan "Ruthotto (BStG:n edustaja) on vahvistanut kokouksessa, että kaksi belgialaista tehdasta noudattavat tarkkaan Baustahlgeweben kanssa tehtyjä hintasopimuksia".

91 Komission päätöksessä viitataan myös perustellusti osana näyttöä saksalaisen yhdistyksen Walzstahlvereinigungin Cockerill Sambrelle 17.4.1985 lähettämään teleksiin (väitetiedoksiannon liite 111). Tämä teleksi koskee "belgialaisen betoniteräsverkon vientiä Saksan liittotasavaltaan" ja osoittaa, että järjestelyistä on sovittu, vaikka teleksissä ei mainitakaan BStG:n osallistumista niihin. Teleksissä todetaan, että "kaikki saksalaiset betoniteräsverkkojen valmistajat ovat noudattaneet kurinalaisesti" hintoja ja moititaan Cockerill Sambren tytäryritystä TFE:tä siitä, että se ei ole noudattanut Saksan markkinoilla sovellettavaa hintaa (810 DEM tonnilta) vaan myynyt tuotteitaan hinnalla 770 DEM tonnilta. Cockerill Sambrea pyydetään tekemään tytäryritykselleen TFE:lle selväksi "hintojen myönteinen kehittyminen Saksan markkinoilla ja vaatimaan tytäryritykseltä, että se noudattaisi kurinalaisemmin näitä hintoja".

92 Esitetyn näytön perusteella yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi pitää perusteltuna sitä kantajan väitettä, jonka mukaan kantajan johtaja Michael

Müller on toiminut asiassa ainoastaan Fachverband Betonstahlmattenin puheenjohtajana tai kartellin valvontaelimen puheenjohtajana eikä kantajan pääjohtajana. Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tämän väitteen tueksi ei ole esitetty mitään näyttöä. Itse asiassa 15.12.1983 päivätty teleksi ei tue millään tavalla tällaista päätelmää: Müller on lähettänyt teleksin kantajan teleksilaitteella ja kantajan nimissä, eikä missään ole mainittu, että Müller olisi Fachverband Betonstahlmattenin puheenjohtaja tai kartellin valvontaelimen puheenjohtaja. Lisäksi 16.12.1983 päivätyssä kirjeessä (väitetiedoksiannon liite 65 a), jonka liitteenä Thibodraad on lähettänyt Tréfilarbed Gentbrüggelle Müllerin lähettämän teleksin, todetaan seuraavaa: "Kirjeen liitteenä on kopio BStG:n pääjohtajan Müllerin lähettämästä teleksistä ... liite: kopio BStG:n teleksistä". Lisäksi on muistutettava komission korostamalla tavalla, että Müller on todennut asianosaisia kuultaessa, että "hän ei ole kartellisopimuksen voimassaoloaikana koskaan toiminut yhdistyksen nimissä missään sellaisessa asiassa, joka olisi tärkeä Saksan markkinoiden tai muiden markkinoiden kannalta".

93 Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että komissio on näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla kantajan osallistumisen Saksan markkinoilla sovellettuihin hintoja ja kiintiöitä koskeneisiin järjestelyihin.

94 Tämän vuoksi on katsottava, että kantajan väitteet on hylättävä, eikä asiassa ole tarpeellista kuulla ehdotettuja todistajia eikä kuulla henkilökohtaisesti Michael Mülleriä kantajan edustajana. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo lisäksi, että tällaisen näytön hankkimisen esittäminen kantajan vastauksessa on tehty liian myöhään, koska kantaja ei ole esittänyt mitään syytä, miksi se ei olisi voinut esittää lisänäyttöä jo aikaisemmin, ja siksi lisänäyttöä koskeva pyyntö on hylättävä työjärjestyksen 48 artiklan 1 kohdan mukaisesti (ks. asia T-16/90, Panagiotopoulou v. parlamentti, tuomio 11.2.1992, Kok. 1992, s. II-89, 57 kohta).

5. *BStG:n Bouwstaal Roermondin ja Arbed SA afdeling Nederlandin kanssa tekemät yksinmyyntisopimukset*

Kanteen kohteena oleva päätös

95 Komission päätöksen mukaan (148 kohta) BStG:n pyrkimys vähentää tai säännellä ulkomaisten tuotteiden tuontia Saksaan on ilmaistu Alankomaiden osalta kahdessa toimitussopimuksessa, jotka BStG on tehnyt 24.11.1976 (väitetiedoksiannon liite 109) ja 22.3.1982 (väitetiedoksiannon liite 109 A) Bouwstaal Roermond BV:n (myöhemmin Tréfilarbed Bouwstaal Roermond) ja Arbed SA afdeling Nederlandin kanssa. Jälkimmäisen sopimuksen liitteenä on osapuolten allekirjoittama lisäys, joka on päivätty samana päivänä ja jossa Arbed SA afdeling Nederland on sitoutunut olemaan toimittamatta suoraan tai välillisesti tuotteitaan Saksaan sopimuksen soveltamisaikana. Näissä sopimuksissa on sovittu BStG:n myyvän yksinoikeudella Saksassa Roermondin tehtaalla valmistettavan tietyn vuosittaisen määrän betoniteräsverkkoja hintaan, joka on määrätty sovittujen kriteerien mukaisesti. Bouwstaal Roermond ja Arbed SA afdeling Nederland ovat sitoutuneet olemaan toimittamatta suoraan tai välillisesti tuotteitaan Saksaan sopimuksen soveltamisaikana.

96 Komission päätöksessä (189 kohta) todetaan, että nämä yksinmyyntisopimukset eivät täytä edellytyksiä, jotka on määritelty perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta yksinoikeussopimusten ryhmiin 22 päivänä maaliskuuta 1967 annetussa komission asetuksessa N:o 67/67/ETY (EYVL 1967, 57, s. 849, jäljempänä asetus N:o 67/67), ainakaan siitä lähtien kun Saksan ja Benelux-maiden markkinoille pääsystä oli tehty järjestelyjä. Tästä ajankohdasta lähtien näitä sopimuksia on pidettävä osana markkinoiden jakamista koskevaa kattavaa järjestelyä, joihin on osallistunut useampi kuin kaksi yritystä, ja siksi asetusta N:o 67/67 ei voida soveltaa (asetuksen N:o 67/67 1 artikla yhdessä 8 artiklan kanssa). Komission päätöksessä (178 kohta) todetaan lisäksi, että nämä sopimukset ovat olleet kahdessa jäsenvaltiossa toimivan kahden yrityksen välinen kilpailunrajoitus, joka on ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Asianosaisten väitteet

97 Kantaja pitää yllättävänä sitä, että komissio yrittää selittää "BStG:n pyrkimystä vähentää tai säännellä ulkomaisten tuotteiden tuontia Saksaan" sillä, että BStG oli tehnyt yksinmyyntisopimuksen Bouwstaal Roermond BV:n kanssa, joka on Arbed-konserniin kuuluva tytäryritys, ja tällä konsernilla on hallussaan 25,001 prosenttia BStG:n yhtiöosuuksista koostuvasta pääomasta. Kantaja toteaa, että Arbedille kuuluvalla Roermondin tehtaalla on sekä BStG:n koneita, joilla tuotetut tavarat kuuluvat BStG:lle, ja Arbedin koneita, joilla tuotettuja tavaroita yksinmyyntisopimus koski. Kantajan mukaan BStG:n ja Bouwstaal Roermond BV:n väliset sopimussuhteet voidaan selittää BStG:n ja BStG:n osaomistajan Arbedin välisillä yhtiösuhteilla. Kantajan mukaan yhteistyö Bouwstaal Roermond BV:n kanssa on ollut yritysryhmän sisäistä yhteistyötä, joka perustuu yhtiöoikeudellisiin sopimuksiin.

98 Kantaja korostaa, että kyse on ollut pelkistä kantajan ja sen yhden osakkaan välisistä toimitussopimuksista, joiden mukaan sopimuspuolet eivät saaneet toimittaa tavaroita tietyllä sopimuksessa määrätyllä alueella — eli Saksassa — muille yrityksille kuin kantajalle itselleen. Kantaja ei ole siten yrittänyt estää rinnakkaistuontia. Kantajan mukaan nämä sopimukset, jotka ovat olleet voimassa vuoden 1976 lopusta lähtien eli siitä lähtien, kun Arbed sai omistukseensa Roermondin tehtaan, ovat olleet asetuksen N:o 67/67 1 artiklan 1 kohdan a alakohdassa ryhmäpoikkeukselle asetettujen edellytysten mukaisia. Kantaja korostaa lisäksi, että näillä vuosia sitten tehdyillä sopimuksilla ei ole mitään asiallista tai ajallista yhteyttä niiden markkinoille pääsyä koskevien kattavien järjestelyjen kanssa, joihin saksalaiset ja Benelux-maissa toimivat valmistajat ovat osallistuneet. Tämän vuoksi kantaja pitää käsittämättömänä sitä komission toteamaa, jonka mukaan yksinmyyntisopimukset eivät kuuluneet asetuksen N:o 67/67 soveltamisalaan, koska ne "ovat olleet osa markkinoiden jakamista koskevaa kattavaa järjestelyä".

99 Komissio toteaa, että näille kahdelle toimitussopimukselle on yhteistä se, että sopimusten mukaan Bouwstaal Roermond BV ja Arbed SA afdeling Nederland ovat velvoittautuneet olemaan toimittamatta tuotteitaan suoraan tai välillisesti Saksaan sopimuksen voimassaoloaikana. Alussa tällainen sopimusehto on ollut 24.11.1976 päivätyssä sopimuksessa; kun 22.3.1982 päivätty sopimus tehtiin, tästä sopimusehdosta tehtiin erillinen, samana päivänä päivätty liite, jonka sopimuspuolet ovat allekirjoittaneet samoin kuin itse toimitussopimuksenkin. Tässä liitteessä todetaan nimenomaisesti, että Arbed SA on "velvoittautunut olemaan toimittamatta tuotteitaan". Komissio katsoo, että tällaisen ehdottoman velvoittautumisen vuoksi ryhmäpoikkeusasetus N:o 67/67 ei sovellu sopimukseen. Asetuksessa on pääsääntönä se periaate, että rinnakkaistuontia ei saa estää, ja siksi asetuksen mukainen poikkeus myönnetään vain, jos tavaran toimittajalla ei ole muita velvoitteita kuin velvoite toimittaa ainoastaan yksinmyyjille yksinmyyntisopimuksessa tarkoitettuja tuotteita, joita yksinmyyjät myyvät yhteismarkkinoiden maantieteellisesti rajallisella osalla. Poikkeussäännökset eivät sovellu, jos tavaroiden toimittaja on jollain muulla tavalla velvoittautunut olemaan toimittamatta tavaroita tietylle sopimuksessa määritetylle alueelle siten, että tarkoituksena on suojella alueellisesti sopimuksessa määriteltyjä myyntialueita. Lisäksi kyseessä olevat sopimukset eivät komission mukaan ole enää kahdenvälisiä siltä osin kuin sopimukset ovat osa laajempia kilpailevien yritysten välisiä järjestelyjä (komission päätöksen 189 kohta). Komissio toteaa lisäksi, että kantajan Arbed SA afdeling Nederlandille 26.9.1979 lähettämässä kirjeessä (väitetiedoksiannon liite 110, komission päätöksen 148 kohta), jossa Michael Müller ja Ruthotto paheksuvat standarditavarana myytävän betoniteräsverkon toimituksia Saksaan vastoin tehtyjä sopimuksia, todetaan seuraavaa: "Toimitussopimuksella on tarkoitus rauhoittaa Saksan markkinat, jotta hintojen alittaminen voitaisiin estää, ilman että tästä on teille mitään haittaa".

100 Komissio toteaa lisäksi päätöksensä 178 kohdassa, että komissio pitää perusteettomana BStG:n ja Tréfilarbedin esittämää väitettä, jonka mukaan asia on ollut ainoastaan konsernin sisäinen, koska Arbed on omistanut 25 prosenttia BStG:stä. Ottaen huomioon muiden osakkaiden suuremman omistusosuuden (Thyssen 34 prosenttia ja Klöckner 33,5 prosenttia), pelkän 25,001 prosentin omistusosuuden vuoksi yritysten välillä ei ole sellaista emoyhtiön ja tytäryhtiön suhdetta, jonka perusteella voitaisiin katsoa, että tämä kahden yrityksen välinen kilpailua rajoittava sopimus ei ole perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastainen.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

101 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja kiistää komission päätelmän, jonka mukaan asetus N:o 67/67 ei sovellu kyseessä oleviin sopimuksiin, samoin kuin komission päätelmän, jonka mukaan kyseessä olevat sopimukset eivät ole sen konsernin sisäisiä, johon edellä mainitut yritykset kuuluvat.

102 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että yksinmyyntisopimukset eivät täytä asetuksen N:o 67/67 soveltamisen edellytyksiä. BStG:tä ja Bouwstaal Roermondia sitovan, 24.11.1976 tehdyn sopimuksen 9 kohdan mukaan "tämän sopimuksen voimassaoloaikana (Bouwstaal Roermond) ei toimita suoraan tai välillisesti tuotteitaan Saksan liittotasavaltaan". BStG:n ja Arbed SA afdeling Nederlandin 22.3.1982 tekemän sopimuksen (väitetiedoksiannon liite 109 A) osalta on korostettava, että sopimukseen on liittynyt ehto (väitetiedoksiannon liite 109 B), jonka mukaan "sopimuspuolet sopivat yhdessä, että Arbed SA ei toimita sopimuksen voimassaoloaikana tuotteitansa suoraan tai välillisesti Saksan liittotasavaltaan. Korvauksena tästä sitoumuksestaan Arbed ..."

103 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ilmaisu "suoraan tai välillisesti" ei tarkoita pelkästään sitä, että tuotteiden toimittaja sitoutuu toimittamaan tuotteitansa yksinomaan BStG:lle jälleenmyyntiä varten. Tällainen päätelmä perustuu kahteen seikkaan. Ensiksikin Tréfilarbed on sitoutunut nimenomaisesti olemaan toimittamatta tuotteitaan — mistä se sai 22.3.1982 tehdyn sopimuksen mukaan korvauksen — myös silloin, kun kyse ei ole ollut jälleenmyyntiin tarkoitetuista tuotteista. Toiseksi jälleenmyyjä on saattanut tulkita sanaa "välillisesti" siten, että tuotteiden toimittaja on sitoutunut tekemään tarpeelliset toimenpiteet estääkseen tuotteiden toimittamisen Saksaan muista valtioista eli valvomaan muita yksinmyyjiä kieltämällä niiltä viennin Saksaan.

104 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että asetuksessa N:o 67/67 tarkoituksena on asettaa sen perusteluosasta ja 3 artiklan 2 kohdan b alakohdasta ilmenevistä syistä asetuksen mukaisen poikkeuksen edellytykseksi se, että tekemällä mahdolliseksi rinnakkaistuonti varmistetaan kuluttajien saavan kohtuullisen osan yksinmyynnistä saatavasta hyödystä. Tämä on yhdenmukaista sen vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan sellaiseen yksinmyyntisopimukseen, jossa ei ole sovittu vientikiellosta, ei voi soveltaa asetuksen N:o 67/67 ryhmäpoikkeussäännöksiä, jos kyseessä olevat yritykset ovat yhdenmukaistaneet menettelytapojaan siinä tarkoituksessa, että menettelytavoilla rajoitetaan tuotteiden rinnakkaistuontia järjestelyjen ulkopuolisille jälleenmyyjille (ks. asiat 86/82, Hasselblad v. komissio, tuomio 21.2.1984, Kok. 1984, s. 883, 35 kohta ja T-43/92, Dunlop Slazenger v. komissio, tuomio 7.7.1994, Kok. 1994, s. II-441, 88 kohta).

105 Nämä huomiot ja periaatteet soveltuvat vielä selkeämmin käsiteltävänä olevaan asiaan, kun tulkittaessa edellä mainittuja sopimuslausekkeita otetaan huomioon ne kantajan 26.9.1979 päiväämässään kirjeessään esittämänsä toteamukset, joissa kantaja moittii Arbedia tuotteiden välillisestä toimittamisesta Saksaan "Eurotrade/Alkmaar yhtiön välityksellä", ja tämän vuoksi on katsottava, että yrityksille on taattu ehdoton alueellinen suoja asetuksen N:o 67/67 sanamuodon ja tarkoituksen vastaisesti.

106 Tämän vuoksi kyseessä olevat sopimukset eivät täytä asetuksessa N:o 67/67 asetettuja edellytyksiä.

107 Sen osalta, onko sopimuksia pidettävä konsernin sisäisinä sopimuksina, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että Arbedin 25,001 prosentin omistusosuus BStG:stä ei ole riittävä, jotta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ei sovellettaisi näiden kahden yrityksen välisiin sopimuksiin. Tämän osalta on muistutettava, että 85 artiklaa ei sovelleta samaan konserniin kuuluvan emoyrityksen ja tytäryrityksen välisiin sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin silloin, jos nämä yritykset ovat yksi taloudellinen yksikkö, jossa tytäryhtiö ei voi itsenäisesti päättää toiminnastaan markkinoilla (asia 48/69, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 619, 134 kohta ja asia 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen ja

Silver Line Reisebüro, tuomio 11.4.1989, Kok. 1989, s. 803, 35 kohta). Käsiteltävänä olevassa asiassa on korostettava, että Arbedin määräysvalta BStG:ssä on vastannut sen 25,001 prosentin osuutta BStG:n yhtiöosuuksista koostuvasta pääomasta, ja tämä prosentuaalinen osuus on siten kaukana enemmistöosuudesta. Tämän vuoksi on todettava, että tällaisen omistusosuuden perusteella ei voida tehdä sitä päätelmää, että Arbed ja BStG kuuluvat samaan konserniin, jossa ne ovat yksi taloudellinen yksikkö, ja että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ei siksi sovellettaisi näiden kahden yrityksen väliseen kilpailua rajoittavaan järjestelyyn.

108 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa BStG:n itse esittäneen, että se on autonominen ja itsenäinen yritys ja että sitä ei voi pitää minkään yritysryhmän jäsenenä, koska jokaisella sen neljästä omistajaosakkaasta on ainoastaan vähemmistöosakkuus BStG:ssä.

109 Kaiken edellä esitetyn perusteella on pääteltävä, että komissio on tehnyt lainmukaisen päätöksen todetessaan, että yksinmyyntisopimukset ovat olleet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia, minkä vuoksi kantajan väite on hylättävä.

6. *BStG:n Tréfilarbed/St. Ingbertin kanssa tekemät järjestelyt*

Kanteen kohteena oleva päätös

110 Komission päätöksessä (152 ja 180 kohta) todetaan, että kantaja on ollut yhteistoiminnassa Tréfilarbedin kanssa estääkseen St. Ingbertin tehtaalla valmistettujen betoniteräsverkkojen jälleenviennin Luxemburgin kautta Saksaan. Näitä järjestelyjä on komission mukaan pidettävä kilpailunrajoituksena, joka on ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Asianosaisten väitteet

111 Kantaja muistuttaa, että se on ollut vuoteen 1972 saakka osakkaidensa tuotteita myyvä yhtiö ja että Arbed on ollut yksi näistä osakkaista. Vuonna 1972 BStG alkoi Bundeskartellamtin kehotuksesta itse valmistaa myymiään tuotteita, ja se osti tällöin osakkaidensa omistamilla tehtailla olevia koneita, jotka jäivät näihin tehtaisiin, ja yksi näistä tehtaista oli Arbedin omistama St. Ingbertin tehdas. Tästä lähtien osakkaat, Arbed mukaan lukien, ovat valmistaneet tehtyjen valmistussopimusten mukaisesti tuotteita BStG:n lukuun BStG:n omistamilla koneilla. St. Ingbertin tehtailla BStG:n koneilla valmistetut tuotteet ovat siten kuuluneet kokonaisuudessaan BStG:lle. Samalla St. Ingbertillä on ollut tehtaalla omia koneitaan, joilla valmistettuja betoniteräsverkkoja on viety ulkomaille, lähinnä Ranskaan.

112 Kantaja toteaa, että näiden valmistussopimusten perusteella Tréfilarbedilla on ollut oikeus toimittaa rajoitettuja määriä vakiotavarana myytävää betoniteräsverkkoa Luxemburgiin, jossa sovelletaan saksalaisia standardeja; nämä betoniteräsverkot on valmistettu BStG:n omistamilla koneilla, jotka ovat olleet St. Ingbertissä ainoita saksalaisten standardien mukaisia tuotteita valmistavia koneita. Huomattuaan mahdollisuuden saavuttaa voittoja Saksan markkinoilla, joilla näiden tuotteiden hinnat ovat suhteellisen korkeita rakennemuutoskartellin vuoksi, Tréfilarbedin toiminnasta vastaavat käyttivät BStG:n varastossa olevia tuotteita ikään kuin ne olisi tarkoitettu myytäväksi Luxemburgissa. Nämä tuotteet lähetettiin edelleen Saksaan luxemburgilaisen kauppiaan välityksellä. Kantaja väittää, että Tréfilarbed on rikkonut kartellisopimusta ja BStG:n kanssa tekemiään sopimuksia tuottaessaan betoniteräsverkkoa koneilla, joita ei omistanut, ja jättäessään ilmoittamatta nämä tuotteet, koska kyse oli BStG:n tuotannosta.

113 Kantaja muistuttaa lisäksi, että kartellisopimuksessa on määritelty saksalaisille tehtaille toimituskiintiöt ja että tuotannon vähentämistavoitteita ei saavutettaisi, jos

kiintiöitä ei noudatettaisi tarkkaan, ja siksi kiintiöitä ei saa myöskään ylittää näennäisviennillä (ts. virallisesti maastavietyjen tuotteiden tuonnilla takaisin Saksaan). Michael Müllerin tehtävänä on ollut valvoa Fachverband Betonstahlmattenin puheenjohtajana, että yhdistyksen jäsenet noudattavat kartellisopimuksessa sovittuja velvoitteita, ja vastaavasti valvoa BStG:n pääjohtajana, että BStG:n tehtaat noudattavat näitä velvollisuuksia. Siksi Michael Müller on vastauksessaan väitetiedoksiantoon todennut, että näennäisviennin estämiskeinoina on käytetty jälleenviennin kieltämistä ja sopimussakkojen määräämistä. Kantaja esittää, että ainoastaan paperilla rajat ylittäneet tuotteet on todellisuudessa alusta alkaen tarkoitettu toimitettavaksi kansallisille markkinoille, eikä kartellisopimuksessa määrättyä 80 DEM tonnilta ole maksettu. Näyttääkseen toteen väitteensä kantaja on esittänyt kantajan vastauksessaan Michael Müllerin henkilökohtaista kuulemista asiassa.

114 Komissio väittää, että näyttönä kantajan ja Tréfilarbedin välisestä yhteistoiminnasta, jonka tarkoituksena on ollut estää betoniteräsverkon jälleentuonti Saksaan, on pidettävä 27.4.1984 päivättyä kirjettä (väitetiedoksiannon liite 110 a), jonka Michael Müller on lähettänyt Tréfilarbed St. Ingbertin Rimbeaux'lle ja Tréfilarbedin Schürrille ja jossa Michael Müller paheksuu St. Ingbertin tehtaalla valmistetun betoniteräsverkon — jossa on BStG:n valssausmerkinnät — jälleenvientiä Luxemburgin kautta Saksaan "hinnoilla, jotka ovat olleet kartellin vähimmäishintoja alempia". Komissio korostaa, että Michael Müller on luonnehtinut tätä jälleenvientiä sellaiseksi sopimusrikkomukseksi, jossa rikotaan "viime vuonna esiintyneiden samanlaisten rikkomusten estämiseksi tehtyä selvää ja täsmällistä sopimusta", ja että Müller toteaa BStG:n omistaman tehtaan toiminnan olevan sopimusten vastaista ja uhkaa ryhtyvänsä näiden rikkomusten lopettamiseksi soveliaisiin toimenpiteisiin, joista yhtenä vaihtoehtoisena toimenpiteenä on sopimussakkojen määrääminen.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

115 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja myöntää tehneensä Tréfilarbedin kanssa sopimuksen, jonka mukaan Tréfilarbedilla on oikeus käyttää tietty määrä St. Ingbertissä BStG:n koneilla valmistettua betoniteräsverk-

koa sillä ehdolla, että tuotteet jälleenmyydään Luxemburgissa, ja järjestelyn tarkoituksena on estää betoniteräsverkon jälleenvienti Saksaan. Tämä käy selvästi ilmi Michael Müllerin Tréfilarbedille 27.4.1984 lähettämästä kirjeestä, jossa Müller valittaa tuotteiden jälleenviennistä Saksaan "kartellin vähimmäishintoja alemmilla hinnoilla" ja vastoin asiasta tehtyä "selvää ja täsmällistä sopimusta" (väitetiedoksiannon liite 110 a).

116 On muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut myyntisopimukseen sisältyvien vientiä koskevien lausekkeiden, joissa jälleenmyyjä velvoitetaan viemään tuote tiettyyn maahan, rikkovan perustamissopimuksen 85 artiklaa, koska tällaisten lausekkeiden pääasiallisena tarkoituksena on estää tuotteen jälleenvienti valmistusmaahan, jotta yhteismarkkinoilla olisi mahdollista periä kahdenlaisia hintoja samanlaisesta tuotteesta ja rajoittaa näin kilpailua yhteismarkkinoilla (yhdistetyt asiat 29/83 ja 30/83, Compagnie royale asturienne des mines ja Rheinzink v. komissio, tuomio 28.3.1984, Kok. 1984, s. 1679, 24 ja 28 kohta).

117 Tältä osin on todettava, että kantajan ja Tréfilarbedin kesken tehtyjen sopimusten tarkoituksena on ollut rajoittaa kilpailua vaikuttamalla jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja säilyttää näin yhteismarkkinoiden hintojen erot ja että tämän seurauksena jäsenvaltioiden välinen kauppa on estynyt, minkä vuoksi sopimukset ovat perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

118 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi pitää sitä kantajan väitettä perusteltuna, jonka mukaan betoniteräsverkot, joiden jälleentuonti Saksaan on ollut kiellettyä, ovat olleet tuotteita, joita koskeva päätäntävalta on ollut kantajalla sen vuoksi, että näiden tuotteiden valmistamiseen käytettävät koneet ovat olleet kantajan omistamia. Siitä lähtien kun Tréfilarbed on ottanut käyttöönsä kyseessä olevat tuotteet, omistusoikeudella käytettyihin koneisiin ei itse asiassa ole enää ollut merkitystä, eikä kantajalla ole ollut oikeutta määrätä omistusoikeutensa perusteella, missä näitä tuotteita voidaan jälleenmyydä.

119 Edellä esitetyn mukaisesti komissio on esittänyt riittävästi näyttöä kantajan Tréfilarbedin kanssa tekemistä järjestelyistä, joiden tarkoituksena on ollut kieltää St. Ingbertin tehtaalla valmistetun betoniteräsverkon jälleenvienti Saksaan, ja komissio on myös osoittanut, että nämä järjestelyt ovat olleet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

120 Tämän vuoksi kantajan väite on hylättävä eikä asiassa ole tarpeellista kuulla henkilökohtaisesti kantajan edustajaa. Koska kantaja ei ole esittänyt mitään syytä, miksi se ei ole vedonnut kannekirjelmässään näin saatavaan lisänäyttöön, on tällainen pyyntö hylättävä liian myöhään esitettynä yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 1 kohdan mukaisesti (ks. edellä mainittu tuomio asiassa Panagiotopoulou v. parlamentti, 57 kohta).

121 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että vaikka kielto jälleenviedä tuotteita Saksaan on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastainen, voidaan kieltoa perustella rakennemuutoskartellista tehdyllä sopimuksella. Itse asiassa BStG:n valmistamien betoniteräsverkkojen, joissa on BStG:n valssausmerkinnät, vienti Luxemburgin kautta Saksaan rikkoo kartellisopimusta, siltä osin kuin tämän tuotannon vuoksi kantajan tuotteille määritetyt toimituskiintiöt ovat ylittyneet. Kantajalla on siksi ollut seuraavat kaksi toimintamahdollisuutta: se on joko voinut noudattaa kartellisopimuksen ehtoja, joiden mukaan sen on valvottava tuotantoaan ja ilmoitettava Saksan markkinoille vietävien tuotteiden määrät, tai se on voinut noudattaa perustamissopimuksen kilpailuoikeusmääräyksiä, joiden mukaisesti se ei olisi saanut vaatia Tréfilarbedia olemaan viemättä tuotteitaan ulkomaille. Tréfilarbed puolestaan myöntää ottaneensa tuotteita käyttöönsä BStG:n tietämättä tai ilman BStG:n suostumusta ja rikkonut näin BStG:n kanssa tehtyjä sopimuksia, joiden perusteella sillä on ollut oikeus käyttää itsenäisesti osaa BStG:n tuotannosta, ja kartellisopimusta, koska Saksaan jälleenmyytyjen tuotteiden määrä on ylittänyt BStG:lle määritellyn toimituskiintiön.

122 Edellä esitetyn perusteella ja ottaen huomioon sen, että kyseessä olevana aikana rakennemuutoskartelli on oletettu lailliseksi eikä komissiolla ole ollut kartellin

osalta huomautettavaa, yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että asiassa vallinneita erityisiä olosuhteita on pidettävä kantajan käyttäytymisen moitittavuutta lieventävinä asianhaaroina, minkä vuoksi kantajalle määrättyjen sakkojen määrää on alennettava.

C — *Benelux-maiden markkinoiden kiintiöitä ja hintoja koskevat järjestelyt*

Kanteen kohteena oleva päätös

123 Komission päätöksessä (78 kohdan b alakohta, 163 kohta ja 168 kohta) todetaan kantajan osallistuneen Benelux-maihin tuotteitaan vievien saksalaisten valmistajien ja muiden Benelux-maissa tuotteitaan myyvien valmistajien välisiin järjestelyihin määrähintojen noudattamiseksi Benelux-maiden markkinoilla. Komission päätöksen mukaan järjestelyistä on sovittu Bredassa ja Bunnikissa vuoden 1982 elokuun ja vuoden 1985 marraskuun välisenä aikana pidetyissä kokouksissa, joihin ovat osallistuneet (komission päätöksen 168 kohta) ainakin yritykset Thibodraad, Tréfilarbed, Boël/Trébos, FBC, Van Merksteijn, ZND, Tréfilunion ja saksalaisista valmistajista ainakin BStG. Komission päätös perustuu useisiin telekseihin, jotka Tréfilunionin Benelux-maiden edustaja on sille lähettänyt. Näissä telekseissä on yksityiskohtaiset tiedot jokaisesta kokouksesta (kokouspäivä ja -paikka, osallistujat, poissaolevat, kokouksessa käsiteltävät asiat [keskustelut markkinatilanteesta, päätösehdotukset ja hinnoista tehdyt päätökset] ja seuraavan kokouksen kokouspäivä ja -paikka).

124 Komission päätöksessä (78 kohdan b alakohta ja 171 kohta) todetaan myös kantajan osallistuneen saksalaisten valmistajien ja Benelux-maissa toimivien valmistajien (ns. Bredan kerhon) välisiin järjestelyihin, joissa saksalaisten tuotteiden viennin määrää Belgiaan ja Alankomaihin on rajoitettu ja tietyt saksalaiset valmistajat ovat ilmoittaneet viemiensä tuotteiden määrän belgialaisille ja alankomaalaisille valmistajille.

Asianosaisten väitteet

125 Kantaja kiistää osallistuneensa hintoja koskeviin järjestelyihin. Kantaja myöntää, että tietyt sen työntekijöistä ovat osallistuneet 5: een 23: sta Benelux-maiden markkinoita koskevista kokouksista, joissa on vaihdettu tietoja perityistä hinnoista, ja että tietynlaisia betoniteräsverkkoja koskevista hintajärjestelyistä on voitu sopia näissä kokouksissa. Kantaja korostaa kuitenkin, että sen työntekijät ovat osallistuneet kokouksiin kutsuttuina vieraina ja kartellin tai Fachverband Betonstahlmattenin edustajana eivätkä kantajan edustajana ja että näiden yksittäistapauksissa järjestettyjen kokousten tarkoituksena on ollut sopia saksalaista rakennemuutoskartellia vastaan esitettävistä syytöksistä. Kantaja lisää, että järjestelyihin osallistuminen ei ole ollut sen edun mukaista, koska se vie ainoastaan luettelotavarana myytäviä, Listenmatten-tyyppisiä betoniteräsverkkoja kuuteen Euroopan yhteisön perustajajäsenvaltioon ja näitäkin ainoastaan erittäin vähäisiä määriä, alle 2 prosenttia valmistamistaan tuotteista, ja että Petersin muistiinpanojen mukaan nämä järjestelyt ovat koskeneet ainoastaan standarditavarana myytäviä ja Lettermatten-tyyppisiä, osittain standardisoituja betoniteräsverkkoja.

126 Kantaja toteaa saksalaisten tuotteiden Belgiaan ja Alankomaihin suuntautuvaan vientiin sovellettavista määrällisistä rajoituksista ja erityisesti Michael Müllerin Thiboraadille 15.12.1983 lähettämästä teleksistä, joka koskee 5.12.1983 pidettyä kokousta ja joka on olennainen osa komission esittämästä näytöstä tältä osin, että Michael Müller on kirjoittanut tämän teleksin Fachverband Betonstahlmattenin puheenjohtajana ja kartellin valvontaelimen puheenjohtajana eikä kantajan pääjohtajana. Kantaja korostaa teleksin liittyvän pyrkimyksiin tehdä kartelli hyväksyttäväksi ja vakuuttaa ulkomaisille valmistajille, että kartellilla ei ole vahingollisia seurauksia näille ulkomaalaisille valmistajille. Kantaja lisää, että teleksi ei osoita mitään järjestelyjen olemassaolosta, sillä teleksin tarkoituksena on ollut hälventää Benelux-maiden valmistajien epäluulo takaamalla, että myös "itsenäiset" valmistajat pyritään sitomaan järjestelmään, minkä takaaminen on ollut Michael Müllerin velvollisuutena kartellisopimuksen mukaisesti.

127 Saadakseen lisänäyttöä väitteidensä tueksi kantaja on esittänyt kantajan vastauksessaan Broekmanin kuulemista todistajana ja kantajan entisen pääjohtajan Michael Müllerin kuulemista henkilökohtaisesti asiassa.

128 Komissio toteaa Bredan ja Bunnikin kokouksille olevan yhteistä sen, että niissä on sovittu toimintamuodoiltaan käytännössä jo vakiintuneesta yhteistyöstä, jonka tarkoituksena on ollut vahvistaa standarditavarana myytävästä ja luettelotavarana myytävästä betoniteräsverkosta Alankomaissa ja Belgiassa perittävät hinnat. Komissio muistuttaa, että kantaja on osallistunut vähintäänkin kuuteen kokoukseen, minkä vuoksi nämä väitteet, joiden mukaan kyse on ainoastaan ollut yksittäisistä kokouksista, ovat paikkansapitämättömiä.

129 Kantajan väitteeseen siitä, että kantajan etujen mukaista ei ole ollut osallistua kyseessä oleviin järjestelyihin, komissio vastaa toteamalla ensiksikin, että jos järjestelyjen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, kuten Benelux-maissa sovellettavissa hintajärjestelyissä on ollut tarkoituksena, järjestelyiden syillä ei ole mitään merkitystä. Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaan sisältyvä tarkoituksen käsite on luonteeltaan objektiivinen. Jos vähimmäishinnoista on sovittu, kyse on itsestään selvästi kilpailunrajoituksesta. Lisäksi komissio toteaa, että järjestelyt ovat olleet kantajan edun mukaisia, vaikka kantaja väittääkin toisin. Kantaja on vienyt ulkomaille luettelotavarana myytäviä betoniteräsverkkoja, joita Benelux-maissa sovellettavat hintajärjestelyt ovat nimenomaan koskeneet. Lisäksi standarditavarana myytävän betoniteräsverkon hinnoilla on ollut merkitystä kantajalle, koska erilaisten betoniteräsverkkojen hinnoilla on vaikutusta toisiinsa.

130 Komissio pitää niitä kantajan esittämiä väitteitä, jotka koskevat sitä, missä ominaisuudessa Michael Müller on osallistunut edellä mainittuihin kokouksiin, perusteettomina samoilla perusteilla kuin edellä kohdassa 89 on esitetty.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

131 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja on myöntänyt osallistuneensa tiettyihin kokouksiin mutta kiistänyt hyväksyneensä hintoja ja kiintiöitä koskevia sopimuksia. On kuitenkin korostettava, että kantaja ei

ole kiistänyt hintojen vahvistamisen olleen niiden kokouksien tarkoituksena, joihin kantaja on osallistunut. Tämän vuoksi on tutkittava, onko komissio ollut lain mukaan oikeassa päätellessään kantajan osallistumisesta näihin kokouksiin sen, että se on osallistunut yritysten välisiin järjestelyihin.

132 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja on osallistunut kuuteen Bredassa ja Bunnikissa järjestettyyn kokoukseen eli kokouksiin, jotka on pidetty 5.12.1983 Bredassa (väitetiedoksiannon liite 64, komission päätöksen 90 kohta), 5.1.1984 Bredassa (väitetiedoksiannon liite 66, päätöksen 95 kohta), 28.2.1984 Bunnikissa (väitetiedoksiannon liite 67, päätöksen 96 kohta), 29.3.1984 Bredassa (väitetiedoksiannon liite 70, päätöksen 99 kohta), 24.4.1985 Bredassa (väitetiedoksiannon liite 112, päätöksen 108 ja 153 kohta) ja 24.10.1985 Bredassa (väitetiedoksiannon liite 80, päätöksen 111 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ottaen huomioon kokousten ilmiselvän kilpailunvastaisen tarkoituksen, josta osoituksena on Petersin Tréfilunionille lähettämä teleksi, kantaja on osallistumalla näihin kokouksiin ja sanoutumatta julkisesti irti niissä sovituista asioista antanut muille kokouksiin osallistuneille aiheen olettaa, että kantaja hyväksyy kokouksessa tehdyt päätökset ja noudattaa näitä päätöksiä (asiat T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 232 kohta ja T-12/89, Solvay v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-907, 98—100 kohta). Tätä päätelmää ei kumoa se seikka, että muut valmistajat ovat moittineet saksalaisia valmistajia näissä kokouksissa. Itse asiassa Petersin teleksin perusteella (ks. erityisesti väitetiedoksiannon liitteet 64 ja 67) kantajayritystä pidettiin yrityksenä, jonka tehtävänä oli vaikuttaa tiettyihin saksalaisiin valmistajiin siten, että nämä noudattavat Benelux-maiden markkinoita varten vahvistettuja hintoja.

133 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa kiintiöjärjestelyistä, että näistä näyttönä on pidettävä BStG:n pääjohtajan Michael Müllerin Thiboraadille 15.12.1983 lähettämää teleksiä (väitetiedoksiannon liite 65 b) ja Petersin Tréfilunionille 11.1.1984 lähettämää teleksiä (väitetiedoksiannon liite 66). Teleksissä, joka on lähetetty 15.12.1983, todetaan seuraavaa: "Kuten tiedätte, pyrin tietenkin yleisen edun vuoksi sitomaan järjestelyihin myös pienet itsenäiset valmistajat tai ainakin rajoittamaan näiden valmistajien toimintaa ... En kiistä kuitenkaan, etteikö tietty saksalainen betoniteräsverkkojen valmistaja olisi lisännyt naapurimaihin suuntautuvien toimitustensa määrää ... Lisäksi saksalaisen kartellisopimuksen perusteella ei voi säännellä sitovasti tuotteiden vientiä. Siksi ainoastaan ryhmiemme välisestä yhteistyöstä käydyt järkevät keskustelut ovat mahdollisia, eikä saksalainen kartellisopimus estä tällaisia keskusteluja vaan pikemminkin helpottaa niitä ... Tietojeni

mukaan seuraava hollantilaisten ja belgialaisten valmistajien kokous pidetään 5.1.1984 Bredassa. Osallistun tähän kokoukseen, jos osallistumiseni katsotaan toivottavaksi, ja pystyn luultavasti esittämään suhteellisen tarkat vientimäärät kyseessä olevien saksalaisten valmistajien tuotteiden viennistä. Olen valmis säilyttämään status quo -tilanteen tavaroiden viennissä naapurimaihin, eikä vientiä ole mielestäni lisättävä enempää kuin tuontia näistä maista."

134 Kantajan osallistumisen näihin järjestelyihin vahvistaa 11.1.1984 päivätty teleksi, joka koskee 5.1.1984 pidettyä kokousta. Teleksissä todetaan seuraavaa: "Vakituiset osallistujat vaativat BStG:n edustajilta, että BStG ei aiheuta häiriöitä Benelux-maiden markkinoilla viemällä sinne suuria määriä tuotteitaan ja perimällä näistä tuotteistaan erittäin alhaisia hintoja. Saksalaiset puolustautuvat selittämällä, että belgialaiset valmistajat (Boël ja viime aikoina Frère-Bourgeois) vievät Saksaan vastaavia tonnimääriä. Belgialaiset valmistajat täsmentävät, että ne noudattavat Saksan markkinoilla perittäviä hintoja, ja siksi on keskusteltava markkinaosuuksista eikä tonneista. Mitään täsmällistä päätöstä ei ole tehty." Tämä teleksi osoittaa, että jos belgialaiset valmistajat noudattivat Saksan markkinoilla sovellettuja hintoja, ne tekivät näin siitä syystä, että BStG rajoitti vastaavasti vientiään Benelux-maihin ja noudatti näillä markkinoilla sovellettavia vähimmäishintoja.

135 Edellä esitetyn vuoksi yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi pitää perusteltuna jo edellä 92 kohdassa esitetyistä syistä sitä kantajan väitettä, jonka mukaan kantajan pääjohtaja Michael Müller ei ole toiminut kantajan johtajan ominaisuudessa vaan ainoastaan Fachverband Betonstahlmattenin tai kartellin valvontaelimen puheenjohtajana.

136 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei myöskään pidä perusteltuna sitä kantajan esittämää väitettä, jonka mukaan kantajan edun mukaista ei ole ollut osallistua hintajärjestelyihin, koska se on vienyt ulkomaille ainoastaan vähäisiä määriä luettelotavarana myytäviä betoniteräsverkkoja. Itse asiassa on korostettava

ensiksikin, että viennin määrä ei ole ollut kovinkaan vähäinen, koska kantajan 24.3.1989 lähettämän kirjeen mukaan viennin määrä vuonna 1985 on ollut 18 000 tonnia, joista 5 128 tonnia on viety kuuteen yhteisön perustajajäsenvaltioon, ja kantajan vientitoiminnasta yhteisön alueella saatu liikevaihto on ollut 4 969 032 DEM. Toiseksi on muistutettava erilaisten betoniteräsverkkojen hintojen olevan vuorovaikutussuhteessa keskenään siten, että standarditavarana myytävän betoniteräsverkon hinta vaikuttaa luettelo- ja mittatilaustavarana myytävien teräsverkkojen hintoihin (ks. edellä 38 kohta). Luettelotavarana myytävän betoniteräsverkon viejänä kantaja on luonnollisesti toivonut standarditavarana myytävän teräsverkon hinnan pysyvän tietynlaisena suhteessa listatavarana myytävään teräsverkkoon. Kolmanneksi on todettava, että ne järjestelyt, joihin kantaja on osallistunut, ovat olleet vastavuoroisia. BStG on noudattanut Benelux-maissa sovellettavia hintoja ja näitä markkinoita varten määriteltyjä kiintiöitä, ja Benelux-maiden valmistajat ovat vastaavasti noudattaneet Saksan markkinoilla sovellettavia hintoja ja kiintiöitä.

137 Edellä esitetyn perusteella komissio on näyttänyt toteen lain edellyttämällä tavalla kantajan osallistumisen Benelux-maiden markkinoilla sovellettuihin hintoja koskeneisiin järjestelyihin, järjestelyihin, joissa saksalaisten valmistajien Benelux-maihin suuntautuvalle viennille on sovellettu määrällisiä rajoituksia, ja vientimäärien ilmoittamista koskeviin järjestelyihin.

138 Tämän vuoksi kantajan esittämä väite on perusteeton eikä asiassa ole tarpeellista kuulla kantajan ehdottamaa todistajaa eikä kuulla henkilökohtaisesti Michael Mülleriä. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajan vastauksessa esitetty lisänäytön esittämispyyntö on tehty liian myöhään, koska kantaja ei ole esittänyt mitään perustetta sille, miksi kantaja ei olisi voinut ehdottaa tällaisen näytön hankkimista kannekirjelmässä, ja siksi tämä pyyntö on hylättävä työjärjestyksen 48 artiklan 1 kohdan mukaisesti (ks. edellä mainittu tuomio asiassa Panagiopoulou v. parlamentti, 57 kohta).

Asetuksen N:o 17 15 artiklan rikkomista koskeva kanneperuste

139 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja on väittänyt komission määränneen sille sakkoja sen vuoksi, että kantaja on osallistunut raken-

nemuutoskartelliin. Kantaja kiistää osallistumisensa kartelliin rikkovan yhteisön kilpailuoikeutta, ja kantajan mukaan komissio ei olisi voinut määrätä sakkoja tämän perusteella. Kantaja toteaa lisäksi, että rakennemuutoskartelliin osallistumisesta määrätty sakko loukkaa luottamuksensuojan periaatetta ja syyllisyysperiaatetta (Grundsatz der persönlicher Schuld).

140 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että edellä on näytetty toteen, että komission päätöksessä ei ole katsottu rakennemuutoskartellin sinänsä kuuluvan päätöksessä todettuihin kilpailuoikeusrikkomuksiin (ks. edellä 55 kohdasta eteenpäin). Tämän vuoksi kantajan esittämistä väitteistä ei tässä lausuta enempää.

I — *Rikkomuksen vakavuutta koskevien perusteiden täsmentämättä jättäminen*

Asianosaisten väitteet

141 Kantaja muistuttaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (yhdistetyt asiat 100/80—103/80, Musique diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825) sakot on määrättävä ja perusteltava jokaisen yrityksen osalta erikseen ottaen huomioon niiden osallistuminen rikkomuksiin ja tekijöiden henkilökohtainen syyllisyys sekä erityisesti se, onko sakkoja määrättäessä otettava huomioon yritysten käyttäytyminen, niiden osallisuus, rikkomuksesta saamat voitot ja kyseessä olevien tuotteiden määrä ja arvo. Kantaja väittää, että komission päätöksen 197 kohta ja sitä seuraavat kohdat, jotka koskevat määrättyjen sakkojen suuruuden laskemista, ovat niin yleispiirteisiä ja epämääräisiä, että ei ole mahdollista tietää, miksi komissio on määrännyt kantajalle määrältään yhtä suuren sakon kuin muille kolmelletoista yritykselle yhteensä. Kantajan mukaan se, että sakkoja määrätessä ei erotella tarkemmin sakkojen perusteita, loukkaa rangaistuksen henkilökohtaisuutta koskevaa periaatetta ja perusteluvelvollisuutta koskevaa periaattetta.

142 Kantaja muistuttaa komission esittävän päätöksensä 203 kohdassa, että komissio on ottanut sakkoja määrätessään huomioon rikkomusten vakavuuden, niiden keston ja eri yritysten taloudellisen tilanteen, ja että komissio on ottanut huomioon saksalaisen rakennemuutoskartellin olemassaolon sakkoja lieventävänä asianhaarana muiden kuin saksalaisten yritysten osalta (206 kohta). Kantajan mukaan kartelli oli laillinen, koska Bundeskartellamt oli hyväksynyt sen ja koska komissio ei ollut vastustanut kartellia silloin, kun kartelli oli virallisesti ilmoitettu komissiolle. Tämän vuoksi kantaja toteaa, että luottamuksensuojan periaate huomioon ottaen seuraamusta ei saisi määrätä eikä asiassa voisi katsoa olevan kyse "tahallisesti" tehdystä rikkomuksesta (päätöksen 197 kohta). Komissio ei ole siksi perustellut riittävästi sitä päätöksen osaa, joka koskee rikkomusten vakavuuden arviointia.

143 Kantaja muistuttaa, että vaikka komission päätelmät kantajan osallistumisesta ranskalaisten ja Benelux-maissa toimivien valmistajien kanssa tehtyihin järjestelyihin olisivat oikeita, kantaja kiistää ehdottomasti rikkomuksen kestoajan, joka on kantajan mukaan ollut erittäin lyhyt.

144 Kantaja toteaa myös, että sen taloudellisella tilanteella on vähemmän merkitystä asiassa kuin niiden muiden järjestelyihin osallistuneiden yhtiöiden, joiden osakkaana olevat ryhmät omistavat ne sataprosenttisesti. Kantaja toteaa olevansa riippumaton ja itsenäinen yritys ja väittää, että koska jokaisella kantajan neljällä omistajalla on ollut vain vähemmistö-osuus, ei kantajayritystä voi pitää konsernin osana, kuten komissio näyttää tehneen sakkoa määrätessään.

145 Komissio toteaa, että komission päätöksen 198—202 kohdasta ilmenevien seikkojen perusteella komissio on määrännyt kantajalle paljon tavanomaista pienemmän sakon, vaikka rikkomus on ollut vakava. Komissio yksilöi myös huomioon ottamansa lieventävät asianhaarat eli erityisesti sen, että betoniteräsverkon hinta on

75—80- prosenttisesti riippuvainen valssilangan hinnasta, betoniteräsverkkojen kysyntä on laskenut, alalle on perustettu saksalainen rakennemuutoskartelli, ranskalaiset viranomaiset ovat määränneet tietyille ranskalaisille yrityksille sakkoja ja tietyt järjestelyihin alussa osallistuneet yritykset ovat lakanneet noudattamasta järjestelyjä ja siten vähentäneet niiden tehokkuutta. Komissio muistuttaa, että komission päätöksen 207 kohdan mukaan kantajan kaltaisille yrityksille, joiden johtajat toimivat tärkeissä tehtävissä myös valmistajien yhdistyksissä, on määrätty suurempia sakkoja kuin muille järjestelyihin osallisille, koska nämä yritykset ovat osallistuneet järjestelyihin aktiivisemmin kuin muut. Komission mukaan se on näin perustellusti päätynyt erilaisiin sakkojen määriin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

146 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että kantaja tulkitsee komission päätöstä tavalla, jossa se erottaa keinotekoisesti osan päätöksestä, vaikka päätös on kokonaisuus, jossa jokaista päätöksen osaa on tarkasteltava yhdessä muiden osien kanssa. Itse asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että päätöksessä on kokonaisuutena katsoen esitetty kantajalle ne tarpeelliset seikat, joiden perusteella kantaja tietää, mihin rikkomuksiin se on syyllistynyt, käyttäytymiseensä liittyvät erityiset seikat ja erityisesti sen, kuinka kauan sen rikkomukset ovat kestäneet. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo myös, että komissio on esittänyt päätöksensä osassa, jossa komissio esittää asian oikeudellisen arvioinnin, kantajan rikkomuksen vakavuuden arviointia koskevat seikat ja ne seikat, jotka ovat lieventäneet rikkomusten taloudellisia seuraamuksia.

147 Lieventävistä asianhaaroista on syytä mainita, että komissio on maininnut kirjallisessa vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin, että kantajaa ei koske mikään yksilöllinen lieventämisperuste. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti jättänyt

ottamatta huomioon lieventävänä asianhaarana kantajan osalta sen, että kantaja ei ole ollut osa mitään vahvaa taloudellista kokonaisuutta. Tämän osalta on todettava, että rikkomusten tekoaikana kantaja on ollut 320 000 tonnin vuosimyynnillään selvästi markkinaosuudeltaan suurin yritys Saksan markkinoilla (noin 36 %).

148 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo lisäksi, ottaen huomioon kuitenkin tämän tuomion 122 kohdassa esitetyt seikat, komission perustellusti katsoneen, että rakennemuutoskartelli ei ole kantajaa koskeva yleinen sakkojen lieventämisperuste. Itse asiassa on korostettava, että kantaja ei ole käyttänyt hyväkseen perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaista mahdollisuutta ilmoittaa rakennemuutoskartelli komissiolle, jotta komissio julistaisi, ettei saman artiklan 1 kohtaa sovelleta kartelliin, ja että kantaja on käyttänyt kartellia Saksan markkinoiden suojaamiseen muissa jäsenvaltiossa toimivilta kilpailevilta valmistajilta yhteisöoikeuden vastaisella tavalla.

149 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa kantajaa koskevista raskauttavista asianhaaroista, että kantaja ei ole esittänyt mitään näyttöä sitä komission esittämää näyttöä vastaan, joka koskee kantajan aktiivista osallistumista järjestelyihin, sellaisena kuin osallistuminen ilmenee 15.12.1983 lähetetystä teleksistä (väitetiedoksiannon liite 65 b, komission päätöksen 93 ja 94 kohta) ja Petersin 4.3.1984 lähettämästä teleksistä, joka koskee 28.2.1984 pidettyä kokousta (väitetiedoksiannon liite 67, komission päätöksen 96 kohta).

150 Siitä kantajan esittämästä väitteestä, jonka mukaan kantaja ei ole toiminut tahallisesti, on todettava, että jotta voitaisiin katsoa, että kilpailuoikeusrikkomus on ollut tahallinen, ei ole välttämätöntä, että yritys on tietoisesti rikkonut kilpailuoikeutta, vaan tahallisesta rikkomuksesta on kyse myös silloin, kun yrityksen olisi pitänyt tietää, että sen käyttäytymisen varsinaisena tarkoituksena on ollut kilpailun rajoittaminen (asiat 246/86, Belasco ym. v. komissio, tuomio 11.7.1989, Kok. 1989, s. 2117, 41 kohta; C-279/87, Tipp-Ex v. komissio, tuomio 8.2.1990, Kok. 1990,

s. I-261 sekä edellä mainittu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio asiassa Chemie Linz v. komissio, 350 kohta).

151 Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission päätöksessä on kokonaisuutena katsoen esitetty tarpeelliset perustelut, joista kantaja saa selville, onko päätös perusteltu, ja joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voisi valvoa päätöksen laillisuutta.

152 Tämän vuoksi kantajan tässä tuomion kohdassa esittämät väitteet ovat perusteettomia.

II — *Sakon suhteettomuus*

Asianosaisten väitteet

153 Kantaja riitauttaa sille määrätyn sakon suuruuden ja katsoo, että sakko on suhteettoman suuri. Sakon suuruus on 4,5 miljoonaa ecua (9,2 miljoonaa DEM), mikä on lähes 50 prosenttia sen omasta pääomasta, ja sakon suuruus uhkaa tämän vuoksi yrityksen olemassaoloa.

154 Kantaja väittää, että komissio ei ole esittänyt perusteluja sille, miksi kantajalle määrätty sakko on 3 prosenttia sen liikevaihdosta, vaikka sen osallisuus väitettyihin rikkomuksiin on ollut vähäinen ja vaikka komission mukaan sakkoja ei ole määrätty osallistumisesta kartelliin. Kantaja lisää, että 4,5 miljoonan ecun kohtuuttoman sakon määrääminen rikkoo selvästi yhdenvertaisuusperiaatetta ja suhteellisuusperiaatetta.

155 Komissio katsoo, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti liikevaihtoa käytetään perustana sakkojen määräämisessä, eikä määräämisen perustana ole oma pääoma, kuten kantaja näyttää olettavan. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan (edellä mainittu tuomio asiassa Musique diffusion française ym. v. komissio) sakkoja määrätessä on mahdollista ottaa huomioon yrityksen liikevaihto kokonaisuudessaan, jolloin otetaan huomioon yrityksen suuruus ja taloudellinen voimakkuus, ja myös rikkomuksen kohteena olevien tuotteiden myynnistä saatu liikevaihto, jolloin otetaan huomioon rikkomuksen vakavuus. Komissio korostaa, että komission päätöksessä on käytetty kaikkien asianosaisten osalta sakkojen määräämisen perustana betoniteräsverkon myynnistä saatua liikevaihtoa, joka on kantajan osalta paljon suurempi kuin muiden päätöksessä mainittujen asianosaisten osalta.

156 Komissio toteaa sovelletusta prosenttimäärästä, että kantajalle määrätty sakko on 3,15 prosenttia kantajan betoniteräsverkon myynnistä saadusta liikevaihdosta ja että tämä prosenttimäärä johtuu raskauttavista seikoista, joina on pidettävä kantajan tekemien rikkomusten määrää ja vakavuutta sekä kantajan muita suurempaa vastuuta rikkomuksista (komission päätöksen 207 kohta). Komissio korostaa, että kantajalle määrätty sakko on ainoastaan vähän — 0,15 prosenttia — suurempi kuin yhdelle hollantilaisista yrityksistä määrätty sakko, jonka tämä yritys on hyväksynyt nostamatta kannetta.

157 Komissio korostaa lisäksi, että yrityksille määrätyt sakot ovat vuodesta 1979 lähtien olleet yleisesti ottaen suurempia kuin ennen tätä vuotta, minkä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hyväksynyt. Komissio muistuttaa yhteisöjen tuomioistuimen korostaneen asiassa Tipp-Ex, että sellainen sakko, jonka suuruus on 3 prosenttia yhteisön alueella saadusta liikevaihdosta, on selvästi pienempi kuin asetuksessa N:o 17 määritelty 10 prosentin enimmäismäärä, eikä 3 prosentin mukaista sakkoa ole siksi pidettävä liiallisena (edellä mainittu tuomio Tipp-Ex v. komissio).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

158 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että komissio voi määrätä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaan yrityksille sakon, joka on vähintään 1 000 ecua ja enintään 1 000 000 ecua taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Sakon määräämiseksi näiden vähimmäis- ja enimmäismäärien mukaisesti komission on otettava tämän säännöksen mukaan huomioon rikkomuksen vakavuus ja kesto. Koska yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut liikevaihdolla tarkoitettavan yrityksen liikevaihtoa kokonaisuudessaan (edellä mainittu tuomio asiassa Musique diffusion française ym. v. komissio, 119 kohta), on tässä tehtävä se päätelmä, että komissio ei ole, ottaen huomioon rikkomusten vakavuus ja kesto, rikkonut asetuksen N:o 17 15 artiklaa, koska se ei ole käyttänyt sakkojen määräämisen perustana kantajan liikevaihtoa kokonaisuudessaan vaan ainoastaan betoniteräsverkon myynnistä yhteisön kuuden perustajajäsenvaltion alueella saadun liikevaihdon määrää, joka ei ylitä 10 prosentin enimmäismäärää.

159 Kantajayrityksen yhtiöosuuksista koostuvan pääoman ja sakon suuruuden välisestä suhteesta on todettava, että tämä pääoma on kantajan tekemän taloudellisen päätöksen mukaisesti pieni, eikä tämä tosiseikka voi vaikuttaa millään tavalla liikevaihdon perusteella laskettavan sakon määrään.

160 Lisäksi 3,15 prosentin prosenttimäärästä on ainoastaan todettava, että ainoastaan tuomion 122 kohdassa todetut lieventävät asianhaarat koskevat kantajaa ja että komission korostamalla tavalla kantajaa koskevat sitä vastoin — samoin kuin Tréfilunionia, jolle määrätyssä sakossa on sovellettu 3,60 prosentin prosenttimäärää — tietyt raskauttavat asianhaarat, joita ovat kantajan tekemien rikkomusten lukumäärä ja vakavuus.

161 Tämän vuoksi kantajan esittämät väitteet ovat perusteettomia.

162 Kaiken edellä esitetyn perusteella ja ottaen huomioon sen, että kantaja ei ole tehnyt Tréfilunionin kanssa vientikiintiöiden määräämistä koskevaa sopimusta, että kantaja ei ole tehnyt Sotralentzin kanssa sopimusta Sotralentziin sovellettavista vientikiintiöistä, jotka koskisivat vientiä Saksan markkinoille, ja että kantajan ja Tréfilarbedin sopimusta, jossa sovitaan, että St. Ingbertissä valmistettuja tuotteita ei jälleenviedä Saksaan, koskevat tietyt lieventävät asianhaarat, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin, käyttäen toimivaltaansa harkita uudelleen sakon määrä, alentaa kantajalle määrättyä 4,5 miljoonan ecun suuruista sakkoa ja vahvistaa sen 3 miljoonaksi ecuksi.

Oikeudenkäyntikulut

163 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Saman artiklan 3 kohdan mukaan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten välillä, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty osittain ja koska molemmat asianosaiset ovat vaatineet oikeudenkäyntikulujensa korvaamista, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että asiassa ilmenneet seikat otetaan oikeudenmukaisesti huomioon, kun kantaja määrätään vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan ja velvoitetaan korvaamaan kolmannes komission oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 2 päivänä elokuuta 1989 tehdyn komission päätöksen 89/515/ETY (IV/31.553 — Betoniteräsver-

kot) 1 artikla kumotaan siltä osin kuin päätöksessä todetaan kantajan osallistuneen Sotralentz SA:n kanssa tehtyyn järjestelyyn, jonka tarkoituksena on ollut vientikiintiöiden määrääminen Sotralentz SA:n tuotteiden viennille Saksaan, ja siltä osin kuin päätöksessä todetaan kantajan tehneen Tréfilunion SA:n kanssa sopimuksen näiden yritysten valmistamille tuotteille vahvistettavista vientikiintiöistä.

2) Kantajalle komission päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 3 miljoonaa ecua.

3) Kanne hylätään muilta osin.

4) Kantaja määrätään vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan kolmasosa komission oikeudenkäyntikuluista.

5) Komissio määrätään vastaamaan omien oikeudenkäyntikulujensa kahdesta kolmasosasta.

Kirschner Bellamy Vesterdorf

García-Valdecasas Lenaerts

Julistettiin Luxemburgissa 6 päivänä huhtikuuta 1995.

Kirjaaja Ensimmäisen jaoston puheenjohtaja

H. Jung H. Kirschner

Sisällysluettelo

Kanteen perustana olevat tosiseikat ... II - 992

Asian käsittelyn vaiheet ... II - 998

Asianosaisten vaatimukset ... II - 999

Asian ratkaisu ... II - 1000

Puolustuksen oikeuksien loukkaamista koskeva kanneperuste ... II - 1000

I — Kanneperusteen ensimmäinen osa ... II - 1001

Asianosaisten väitteet ... II - 1001

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1002

II — Kanneperusteen toinen osa ... II - 1004

Asianosaisten väitteet ... II - 1004

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1005

III — Kantajan ehdottamat prosessinjohtotoimet ... II - 1005

Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista koskeva kanneperuste ... II - 1007

I — Relevantit markkinat ... II - 1007

Asianosaisten väitteet ... II - 1007

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1008

II — Yritysten väliset järjestelyt ... II - 1010

A — Järjestelyn kattavuus ... II - 1010

B — Saksan markkinat ... II - 1012

1. Saksan rakennemuutoskartellin ottaminen huomioon osana komission päätöksessä tarkoitettuja kilpailuoikeusrikkomuksia ... II - 1012

Asianosaisten väitteet ... II - 1012

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1014

2. BStG:n ja Tréfilunionin vuonna 1985 tekemät Saksan ja Ranskan markkinoille pääsyä koskevat järjestelyt ... II - 1016

Kanteen kohteena oleva päätös ... II - 1016

Asianosaisten väitteet ... II - 1017

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1017

3. BStG:n ja Sotralentzin väliset järjestelyt ..... II - 1020

Kanteen kohteena oleva päätös ..... II - 1020

Asianosaisten väitteet ..... II - 1021

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1022

4. Benelux-maissa toimivien valmistajien kanssa tehdyt kiintiöitä ja hintoja koskevat järjestelyt ..... II - 1025

Kanteen kohteena oleva päätös ..... II - 1025

Asianosaisten väitteet ..... II - 1025

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1027

5. BStG:n Bouwstaal Roermondin ja Arbed SA afdeling Nederlandin kanssa tekemät yksinmyyntisopimukset ..... II - 1030

Kanteen kohteena oleva päätös ..... II - 1030

Asianosaisten väitteet ..... II - 1031

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1033

6. BStG:n Tréfilarbed/St. Ingbertin kanssa tekemät järjestelyt ..... II - 1035

Kanteen kohteena oleva päätös ..... II - 1035

Asianosaisten väitteet ..... II - 1036

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1037

C — Benelux-maiden markkinoiden kiintiöitä ja hintoja koskevat järjestelyt II - 1040

Kanteen kohteena oleva päätös ..... II - 1040

Asianosaisten väitteet ..... II - 1041

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1042

Asetuksen N:o 17 15 artiklan rikkomista koskeva kanneperuste ..... II - 1045

I — Rikkomuksen vakavuutta koskevien perusteiden täsmentämättä jättäminen ... II - 1046

Asianosaisten väitteet ..... II - 1046

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1048

II — Sakon suhteettomuus ..... II - 1050

Asianosaisten väitteet ..... II - 1050

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 1052

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 1053